

Vita Ioannae Baptistae Kovachic Martina Jurja Kovačića

Josić, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:989710>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-30**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za klasičnu filologiju

Lucija Josić

VITA IOANNAE BAPTISTAE KOVACHIC MARTINA JURJA KOVAČIĆA

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Irena Bratičević

Zagreb, 2024.

Sadržaj

Uvod	2
Biografija Martina Jurja Kovačića	3
Biografija Josipa Nikole Kovačića, sina Martina Jurja Kovačića	7
Povijesni i kulturni kontekst vremena života i stvaralaštva Martina Jurja Kovačića	9
Ostali autori koji pišu o Ivani Kovačić	14
Uporaba latinskog jezika kod slovačkih autora u drugoj polovici 18. stoljeća i prvoj polovici 19. stoljeća	18
Hrvatski latinisti u 18. stoljeću	19
Analiza teksta	20
Primjena u nastavi	23
Zaključak	24
Prijevod	25
(izvorni tekst: https://www.google.hr/books/edition/Vita_Joannae_Bapt_Kovachich_natae_Hajoss/lwILAAAAcAAJ?hl=hr&gbpv=1&pg=PP5&printsec=frontcover)	25
Literatura:	38

Sažetak

Rad donosi analizu i prijevod tiskanog djela *Vita Ioannae Baptistae Kovachic* hrvatskog pravnog povjesničara Martina Jurja Kovačića (1743.-1821.). Riječ je o biografiji autorove pokojne žene koja dosad nije bila prevedena na hrvatski jezik. Na početku se navode biografski podaci o Martinu Jurju Kovačiću, kao i o njegovu sinu, također piscu, Nikoli Josipu Kovačiću, kojemu je navedeno djelo posvećeno. Sljedeće poglavlje odnosi se na kulturno-povijesni kontekst u kojemu je Kovačić živio i djelovao. Prije analize djela, slijede poglavlja u kojima su navedeni ostali autori koji su stvarali potaknuti tugom autora nakon smrti njegove supruge Ivane. Osim tih autora, ukratko su spomenuti i neki od važnijih slovačkih i hrvatskih autora koji stvaraju u 18. stoljeću, budući da je Kovačić bio jedne i druge nacionalnosti. U analizi djela, osim sadržaja, iznesene su neke osobitosti koje se tiču stila, jezika, gramatičkih obilježja i emocionalnog sloja. Rad završava prijedlozima za primjenu Kovačićeva djela u nastavi.

Uvod

Premda je bio autor hrvatskih korijena, o životu i stvaralaštvu Martina Jurja Kovačića i dalje većina izvora postoji samo na mađarskom jeziku. Zahvaljujući iscrpnu radu Ane Rebrine (2019.) ipak možemo saznati dostatan broj podataka o ovom svestranom pravniku i povjesničaru. Kako bi se uspio dobiti što bolji dojam o važnosti i posebnosti djela *Vita Ioannae Baptistae Kovachic* čiji su prijevod i analiza tema ovog rada, pokušala se sagledati šira slika i napraviti pregled nekih važnijih autora kao i tematike njihovih djela u 18. stoljeću. Izuzev prijevoda samog djela, pokušala se napraviti što detaljnija analiza kako samog djela tako i autorove motivacije za pisanje. Ono što ovu biografiju čini drugačijom i posebnom je činjenica kako je Ivana bila jedna obična žena, bez zasluga koje bi je činile vrijednom u smislu napretka društva. Baš je iz tog razloga je i zanimljiva činjenica kako se takva biografija može uklopiti u razne teme i predmete na nastavi.

Biografija Martina Jurja Kovačića¹

Martin Juraj Kovačić, još poznat pod imenima Martinus, Martón, Martin; Georgius, György, Georg, Đuro; Kovachich; Senquicziensis, Schenkwitz, Šenkvičský, rođen je 9. studenog 1743.² Potječe iz hrvatske iseljeničke obitelji iz redova sitnog plemstva u Velikim Šenkvicama koje su smještene na području Bratislavske županije u Slovačkoj. Naime, kao i mnogi Hrvati, tako se i Kovačićeva obitelj tijekom 16. stoljeća iselila iz razloga što su Turci širili svoju vlast i time otežavali trgovinu, obrtništvo i poljoprivredu na prostoru Hrvatske.³ Gimnaziju je pohađao u prestižnom benediktinskom samostanu u Modroji te kod isusovaca u Pezinoku, Ostrogonu i Trnavi. Na Sveučilištu u Trnavi diplomirao je filozofiju, postigavši istovremeno značajan uspjeh i u doktorskom studiju. Paralelno s tim, svoje akademske interese proširio je studirajući pravo i teologiju, a u razdoblju od 1772. do 1774. godine upisao je političke znanosti u Beču. Tijekom boravka u Beču otvorio je srce i um za prosvjetiteljske ideje, posebno one koje je promovirao Joseph von Sonnenfels.⁴ Kasnije je kao svoju ideološku usmjerenost prihvatio jozefinizam.⁵

¹ Kovačićev životopis napisan je prvenstveno prema Rebrina, A. (2019). *Životni i kulturni prostori Martina Jurja Kovačića (1744-1821)* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:096446> Pristupljeno kolovoz- listopad 2023.

² Hrvatski biografski leksikon kao godinu rođenja Martina Jurja Kovačića navodi 1744., dok se podatak kako je rođen 1743. može pronaći na; Kovačić, Martin Juraj. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 9. 8. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33529> Godinu 1743. donosi i članak Ivice Filipovića pod naslovom „Martin Juraj i Josip Nikola Kovačić u Hrvatskoj“; Filipović, I. (1966). „Martin Juraj i Josip Nikola Kovačić u Hrvatskoj“. *Arhivski vjesnik* 9 (1), 273-284. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/131060>

³ Kučerová, K. (1973). „Naseljavanje hrvatskih seljaka u Slovačkoj i njihov socijalni položaj“. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 5 (1), 113-126. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/57242>

⁴ Joseph von Sonnenfels (1733-1817) bio je važan austrijski intelektualac iz 18. i 19. stoljeća. Poznat je po svojim doprinosima pravnoj filozofiji i obrazovanju, a bio je zagovornik prosvjetiteljstva. Njegova djela, poput *Grundsätze der Polizey, Handlung und Finanzwissenschaft* istraživala su pitanja javne politike i državne uprave. Kao profesor prava na Sveučilištu u Beču značajno je utjecao na svoje studente i ostavio dubok trag u austrijskoj intelektualnoj sceni; Sonnenfels, Joseph von. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 30. 10. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=57168>

⁵ Jozefinizam je naziv za prosvjetiteljsko-apsolutističku vladavinu rimsko-njemačkoga cara Josipa II. (1780–90). U užem smislu obuhvaća njegovu politiku prema Katoličkoj crkvi. Na osnovi prosvjetiteljskih načela i državnih razloga (*raison d'État*) podvrgnuo je crkvu državnoj vlasti i uveo mnogobrojne crkvene reforme: proglasio vjersku toleranciju (1781), dokinuo kontemplativne crkvene redove i zaplijenio njihova imanja, uveo državni nadzor nad Katoličkom crkvom, preustrojio župe i državne škole za svećenike. Nakon neuspjeha u ratu s Osmanskim Carstvom (1788–90) bio je zbog političkog pritiska hrvatskog i ugarskog plemstva prisiljen povući veći dio reformi; *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 30. 10. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29401>

Od 1774. godine započeo je svoju karijeru kao kancelist u Sveučilišnoj knjižnici u Trnavi, koja je premještena u Budim 1777. godine. Nakon toga postao je zamjenik kustosa 1781. godine te arhivar Ugarske dvorske komore od 1784. godine.

Njegovo pisanje, većinom na latinskom i njemačkom jeziku, bilo je usmjereno na teme iz ugarske pravne povijesti, pri čemu se zalagao za znanstvenost i kritički pristup izvorima. Neki od njegovih značajnijih radova uključuju seriju saborskih odluka, gdje se bavio komentiranjem povijesno-pravnih pitanja. Tako se potaknut Nikolom Škrlecom Lomničkim Kovačić 1789. godine posvetio istraživanju povijesti ugarskog prava s ciljem revizije i proširivanja pravnih propisa u Kraljevini Ugarskoj.⁶ Već sljedeće godine, 1790., objavio je svoje prve dodatke zakonima ugarskih regija pod naslovom *Vestigia comitiorum apud Hungaros ab exordio regni eorum in Pannonia, usque ad hodiernum diem celebratorum* (Tragovi sabora održanih kod Ugra održali od početka njihova kraljevstva u Panoniji sve do današnjeg dana). Brzo nakon toga Škrlec mu pomaže u daljnjem razvijanju ovog djela. 1791. godine predstavlja prijedlog za formiranje povijesnog instituta i potiče plemstvo da se pridruži inicijativi. Ideju je javno objavio iste godine u knjizi nazvanoj *Institutum diplomatico-historicum inclyti regni Hungariae regnorumque*.

Godine 1793., kada postaje registrator u Arhivu Ugarske komore, prestaje Kovačićevo daljnje napredovanje u njegovoj službenoj karijeri. Kao dodatak djelu *Vestigia* izdaje *Supplementum ad Vestigia comitiorum*, tiskan u Budimu između 1798. i 1801. godine. Ova se dva djela smatraju najvažnijima u području pravnih dopuna zakona Kraljevine Ugarske.

Osim toga, priredio je izdanje *Scriptores rerum Hungaricarum minores* (1798), koje uključuje popis arhivskih dokumenata obitelji Vrančić, više djela Antuna Vrančića te kronike Pavla Gregorijanca⁷ i Nikole Istvánffyja⁸. Također je napisao komentare uz djela svojih dobrotvora

⁶ Škrlec Lomnički Nikola, hrvatski pravnik i kameralist (Zagreb, 29. X. 1729 – Zagreb, 29. I. 1799). Humanističke discipline studirao u Beču, a pravo u Bologni (1749–51) i Egeru (1751–53); Škrlec Lomnički, Nikola. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 20. 12. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59708>

⁷ Pavao Gregorijanec (?- 1565) je bio istaknuti član Crkve i Monarhije, bio je uključen u oblikovanje četvrtog dijela Ugarskog zakonika; Lukinović, A. (1995) Pavao Gregorijanec. U: F. Mirošević, ur. *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*. Zagreb: Školska knjiga, str. 247-248.

⁸ Nikola (Miklós) Istvánffy je autor opsežnog povijesnog pregleda pod nazivom *Historiarum de rebus Ungaricis libri XXXIV ab anno 1490. ad annum 1605.*, koji je objavljen u Kölnu 1622. godine. U ovom djelu je sustavno obrađivao ključne događaje europske povijesti svog vremena, počevši od smrti Matije Korvina pa sve do vladavine Matije II. Habsburgovca. Fokusirao se na političke i vojne događaje u Ugarskoj i prikazao ih u kronološkom redu. Mandušić, I. (2009). „Ugarski povjesničar Nikola (Miklós) Istvánffy (1538- 1615) i njegovo djelo *Historiarum de*

Gabrijela Kolinovića Šenkvičkog i povjesničara Aleksandra Szirmaya. Tijekom 1786. godine inicirao je i uređivao kulturno-znanstveni mjesečnik *Merkur von Ungarn* u Pešti, koji je trajao do 1787. godine. Godine 1788., u skladu s načelima jozefinizma, napisao je djelo posvećeno Maksimilijanu Vrhovcu pod naslovom *Dissertatio de religione*. Među značajnim publikacijama ističe se *Chronicon militaris ordinis equitum templariorum* (poznato i kao *Chronicon Templariorum*), objavljeno 1789. godine. U toj knjizi je prenio djelo svog preminulog suvjernika Gabrijela Kolinovića Šenkvičkog. Kolinović je bio ugarski povjesničar hrvatskog podrijetla (1698–1770), školovao se u Trnavi te radio u upravama vlastelinstava. Radio je kao županijski porotnik i kraljevski odvjetnik u Bratislavi i Trnavi te je autor historiografskih djela, rasprava, životopisa, genealogija te pisac na latinskom, hrvatskom i slovačkom jeziku.⁹

Velik dio opusa Martina Jurja Kovačića, koji broji preko 350 svezaka, ostao je u rukopisima, većinom pohranjenim u Narodnom muzeju i Sveučilišnoj knjižnici u Budimpešti, te u biskupskoj knjižnici u Nitri. Tijekom 1790-ih je izmjenjivao pisma s bliskim prijateljem Nikolom Škrlecom Lomničkim, iz kojih možemo doznati podatak da su u sukobima između uglednih povjesničara u Ugarskoj tijekom 18. stoljeća Škrlec i Kovačić dijelili zajednički pristup. Naime, s jedne strane su podupirali prosvijećeni, sekularni pristup povijesti, dok su se s druge strane opirali utjecaju "isusovačke škole".¹⁰ Osim sa Škrlecom dopisivao se i s Maksimilijanom Vrhovcem, kojem je posvetio djelo *Lineamenta apparatusu diplomatico-historico-literariorum circa corpus iuris Hungarici* (Budim 1807). Godine 1799. dobio je plemićki naslov s dodatkom "Šenkvički".

Slijedeći nalog Kraljevske komisije koja se bavila temama ustanka, Kovačić je 1810. godine krenuo na putovanje s namjerom sakupljanja srednjovjekovnih izvora i ostale građe za potrebe Nacionalnog muzeja u Pešti. Ovo putovanje je nazvano "diplomatičko-literarnom ekspedicijom" i službeno je trebalo trajati pet godina. Međutim, Kovačić tvrdi da su on i njegov sin Nikola vodili ovu ekspediciju sedam godina, što je, s obzirom na njihov samostalan trud i

rebus Ungaricis u Hrvatskoj historiografiji". *Croatica Christiana periodica*, 33 (64), 33-67. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/52980>

⁹ Kolinović-Šenkvički, Gabrijel. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 15. 11. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32425>.

¹⁰ Jovanović, N. 2000. Sjeverozapadni prolaz: pismo Nikole Škrleca Mártonu Györgyu Kovachichu. U: Pusić, Eugen i dr., ur., Nikola Škrlec Lomnički 1729-1799, svezak 2. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU); Hrvatski državni arhiv; Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 95.

troškove, vjerojatno istinitije. Prvi je put posjetio biskupsku rezidenciju u Zagrebu 1812. godine, no njegov boravak je trajao svega tri tjedna.

Pomoću veza u bečkom krugu bibliotekara 1820. godine Kovačić i njegov sin pridružuju se povjesničaru Georgu Heinrichu Pertz¹¹ u planiranju materijala za *Monumenta Germaniae Historica*¹² i postaju članovima društva Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde. Međutim Kovačić umire 1. prosinca 1821. godine u Budimu, u dobi od 77 godina.

Rukopisna zbirka Martina Jurja Kovačića nalazi se u raznim arhivima i ne uključuje samo njegove osobne radove, već i opsežan broj prepisanih dokumenata iz različitih dijelova Ugarske. Time ova rukopisna kolekcija predstavlja iznimno bogat izvor informacija za istraživanje dokumenata koji se odnose na različite aspekte narativne, političke i kulturne povijesti Hrvatske.

¹¹ Georg Heinrich Pertz (1795.–1876.), njemački povjesničar rođen u Hanoveru 28. ožujka 1795. Postavljen na čelo projekta *Monumenta Germaniae Historica*.; Britannica, T. Editors of Encyclopaedia 2010, July 16. *Monumenta Germaniae Historica*. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/Monumenta-Germaniae-Historica>

¹² *Monumenta Germaniae Historica* (lat.: Njemački povijesni spomenici), najopsežnija i najvažnija zbirka kritički redigiranih srednjovjekovnih izvora za njemačku povijest, ali i povijest šireg europskog prostora. Obuhvaća razdoblje od približno 500. do 1500. godine Začetnik te zbirke bio je H. F. K. von Stein, pruski političar i reformator s početka XIX. st.; *Monumenta Germaniae Historica*. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 30. 10. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41835>

Biografija Josipa Nikole Kovačića, sina Martina Jurja Kovačića

Josip Nikola Kovačić rođen je 15. veljače 1798. u Budimu. Otac mu je bio Martin Juraj Kovačić, a majka Ivana Baptista Kovačić. Bavio se pravno-povijesnim tekstovima i arhiviranjem te je bio doktor filozofije. Isprva se školovao kod pijarista¹³, na raznim mjestima, ovisno o službi koju je u tom trenutku vršio njegov otac. Godine 1815. završava Pravni studij na Pravoslavnoj akademiji u Zagrebu, a prije toga u Pešti stječe naziv doktora filozofije.¹⁴ Na pravnom studiju je pohađao predavanja profesora Ludovika Jelačića Bužimskog i Emerika Domina, a kad bi mu se ukazala prilika nakon tih predavanja, ručao bi zajedno s Maksimilijanom Vrhovcem.¹⁵ Zahvaljujući putovanju s ocem, Josip Nikola je upoznao i slavnu braću Grimm.¹⁶ U spisu *Memoria solennis restorationis archivi episcopatus Zagrabienensis* opisuje sređivanje arhiva Zagrebačke biskupije u čemu je pomagao ocu. Osim toga, jedno vrijeme je bio pomoćni bilježnik pri Banskome stolu.¹⁷ Godine 1816. počinje raditi kao vježbenik u knjižnici Mađarskog narodnog muzeja u Pešti, dok 1817. postaje sudac u Boršodskoj i prisjednik¹⁸ u Žalskoj županiji. Od 1825. bio je arhivar u Zemaljskom arhivu u Pešti, a ravnatelj u razdoblju od 1832. do 1870.

¹³ Pijaristi (njem. *Piarist* srednjovj. lat. *piarista*: onaj koji je pobožan), lat. *Ordo clericorum regularium pauperum Matris Dei scholarum piarum*: Red siromašnih redovničkih klerika Majke Božje za crkvene škole, katolički red za odgoj i izobrazbu mladeži. Prvotno družba s jednostavnim zavjetima, potom red sa svećanim zavjetima kako ih je 1621. potvrdio papa Grgur XV. Utemeljitelj im je sv. Josip Kalasancije. On je 1597. otvorio u rimskoj župnoj crkvi sv. Doroteje u Trastevereu prvu javnu osnovnu dječju školu u Europi, a 1612. i veliku školu. Na čelu je reda general; pijaristi nose crnu reverendu. Raširili su se osobito u Španjolskoj i zemljama pod habsburškom krunom; pijaristi. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 30. 10. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48189>.

¹⁴ Kovačić Šenkvički, Josip Nikola. *Hrvatski biografski leksikon (mrežno izdanje)*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2023. Pristupljeno 30. 10. 2023. <https://bl.lzmk.hr/clanak/10608>.

¹⁵ Filipović, I. (1966). Martin Juraj i Josip Nikola Kovačić u Hrvatskoj. *Arhivski vjesnik*, 9 (1), 273-284. Preuzeto s <https://hrcaj.srce.hr/131060>, 329-330.

¹⁶ Rebrina, A. (2019). *Životni i kulturni prostori Martina Jurja Kovačića (1744-1821)* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:096446, str.8>

¹⁷ Banski stol (lat. *tabula banalis*), banski sud Hrvatske i Slavonije. Nastao je iz ustanove banskoga sudišta (tzv. oktavalnog suda), koje se spominje već u XII. st. Mjesto, vrijeme i sastav suda određivao je Sabor. Sudskom reformom 1723. ukinut je oktavalni sud i stvoren Banski stol, kao redovni sud prvog i prizivnog stupnja koji je stalno uredovao. Predsjedao mu je ban, imao je sedam do devet prisjednika, među kojima su bili podban, kao banov zamjenik, i protonotar kao izvjestitelj; *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 18. 11. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5753>.

¹⁸ Prisjednik, u različitim državama i pravnim sustavima, član sudskega vijeća, često laik; *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 18. 11. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50459>.

Što se tiče tematike njegovog opusa, naglasak je bio na ugarskoj pravnoj povijesti. Poznatija djela su *Monumenta veteris legislationis Hungaricae, Sylloge*¹⁹ i njezin nastavak *Notitiae praeliminares*. Ono po čemu se razlikovao od svog oca je veća kritičnost. 1823. objavljuje zbirku *Astraea*. Osim vlastitih djela, uređivao je očevu rukopisnu ostavštinu. Nažalost, većina djela Josipa Nikole Kovačića ostaje neobjavljena. U Mađarskom narodnom muzeju i sveučilišnoj knjižnici među njegovim rukopisima čuvaju se i teološki, filozofski te radovi iz područja fizike.

¹⁹ Filipović, I. (1966). Martin Juraj i Josip Nikola Kovačić u Hrvatskoj. *Arhivski vjesnik*, 9 (1), 273-284. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/131060>

Kako je već ranije spomenuto, Kovačić se obrazovao na nekoliko različitih mjesta. Vrijeme njegova studija na Trnavskom i Bečkom sveučilištu ujedno je klasičan primjer obrazovne politike Bečkog dvora, koja je bila usmjerena prema modernizaciji uprave. Kako bi postigla modernizaciju državnog aparata, tadašnja vladarica kraljica Marija Terezija (1740.-1780.) provodila je politiku upravljanja putem dikasterija²¹ koji su bili izravno podređeni kraljevskoj vlasti. Osim toga, kraljica se zalagala i za opću obrazovnu reformu u Habsburškoj Monarhiji, što je kao rezultat dalo osnivanje novih sveučilišta i fakulteta. Novi program obrazovanja bio je formaliziran dokumentom pod nazivom *Ratio educationis* iz 1777. godine. Posebnu pažnju Marija Terezija je posvetila osnivanju odjela za kameralistiku,²² kojim je rukovodio Joseph Freiherr von Sonnenfels.²³ Fakultet za kameralne studije osnovan je 1770. godine na Sveučilištu u Trnavi, po uzoru na Bečko sveučilište, a 1769. godine i u Varaždinu. Kameralistički program obuhvaćao je predavanja iz ekonomije i politike, temeljeći se na konceptima kraljevskih apsolutnih prava. Međutim, ono što je ovim studijima davalo najveću važnost je njihova obavezna priprema za državnu službu. Diploma koju su studenti stjecali nakon završetka Sonnenfelsovih tečajeva postala je glavni cilj onih koji su tražili posao. Reforma školstva potaknula je i žestoke kritike isusovačkog *Ratio studiorum* zbog zastarjelog načina naobrazbe. Najjače je ta kritika bila usmjerena na mjesto koje je isusovačka naobrazba davala usavršavanju latinskog jezika, zbog čega isusovačko obrazovanje više nije bilo adekvatno za potrebe novih političkih i ekonomskih studija.²⁴

²⁰ Većina podataka preuzeta iz: Rebrina, A. (2019). Životni i kulturni prostori Martina Jurja Kovačića (1744-1821) (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:096446>

²¹ U hrvatsko-ugarskoj državnoj zajednici od 17. st., visoka državna vlast, vlada; dikasterij. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 31. 10. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15142>

²² Sustav djelovanja u državnoj upravi, gospodarskoj politici i financijama karakterističan za apsolutne monarhije u njemačkim i austrijskim zemljama u XVIII. st.; krug znanstvenih disciplina (upravne znanosti, gospodarska politika i javne financije) koje su trebale postaviti znanstvenu podlogu takvoj praksi i pridonijeti izobrazbi činovnika za odgovarajuće državne službe.; kameralistika. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 31. 10. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30086>

²³ O Sonnenfelsu više u bilješci 4.

Osim povećanim brojem osnivanja loža diljem Monarhije, vladavina Josipa II. bila obilježena povećanom centralizacijom uprave i provođenjem politike germanizacije. Tijekom 1780-ih godina, Kovačić će nastojati uspostaviti ravnotežu između politike germanizacije i svoje vlastite patriotske predanosti. Ipak, zanimljivo je spomenuti da Kovačić vjerojatno nije bio upoznat s hrvatskim jezikom, budući da je hrvatski jezik već u to vrijeme postao rijedak u Šenkvicama. Stoga je korespondenciju s hrvatskim prijateljima vodio na latinskom i njemačkom jeziku.

Za vrijeme svojih studentskih godina kod Sonnenfelsa, Kovačić se prvi put upoznao s idejama bečkog prosvjetiteljstva. Tijekom tog razdoblja, prihvatio je filozofiju koja promiče ideju "općeg dobra i sreće", naglašavajući važnost sudjelovanja u javnim poslovima i unapređenja društva. Kovačić je također bio izložen utjecajima francuskih filozofa. Sonnenfels je naglašavao važnost pronalaska duboke odanosti domovini putem aktivnog angažmana u javnim službama i nastojanja za unapređenjem društva, što je smatrao najvećim ciljem. Ova temeljna ideja ostala je ključnim elementom Kovačićevog svjetonazora tijekom cijelog njegova života. Kovačić je održavao kontakt sa Sonnenfelsom čak i nakon što je završio školovanje, što mu je u konačnici omogućilo razvoj karijere u javnom sektoru. Godine 1774. Kovačić se vraća u Ugarsku kako bi našao službu prikladnu svome „svestranom obrazovanju“ te zahvaljujući Sonnenfelsovima postaje kancelistom u knjižnici. Kada se 1777. godine Sveučilišna knjižnica iz Požuna seli u Budim, on postaje Kovačićev novi društveni centar. 1781. Kovačić postaje zamjenikom kustosa u Sveučilišnoj knjižnici te stječe doktorat iz filozofije, a nakon toga iste godine postaje članom Magnanimitasa.²⁵ Ipak Kovačić svoje najbliže prijatelje Škrleca, Kazinczyja²⁶ i grofa Széchényija²⁷ ne pronalazi u Magnanimitasu već u budimskoj loži Zum Ersten Unschuld u koju se naknadno učlanjuje, najvjerojatnije zbog lokacije, to jest blizine njegovom uredu.

²⁴ Stipe Ledić, „Josip Keresturi – Javno djelovanje i politička misao“. Disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji, 2018. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:478854>, pristup 28.9.2023, 43-44.

²⁵ Masonska loža iz Budima, osnovana 1777. godine. Neke članove lože, pogotovo one uglednije, povezivalo se s alkemijom; Mužić, I. (2000). *Masonstvo u Hrvata* (6. izd.). Split, Hrvatska: Laus.

²⁶ Ferenc Kazinczy bio je mađarski pisac, pjesnik i prevoditelj; Kazinczy, Ferenc. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 31. 10. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31037>.

²⁷ Mađarski državnik, politički teoretičar, književnik, pisac i inženjer. Smatra se velikim inspiratorom modernizacije Mađarske u 19. stoljeću, najvećim mađarskim državnikom i jednim od najznačajnijih Mađara. Zalagao se i za razvoj Hrvata unutar Habsburške Monarhije; Széchényi, István. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 31. 10. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59237>

S obzirom na početak izgradnje Sveučilišne knjižnice u Budimu, nužno je bilo prikupiti materijale te knjižnu građu za njeno opremanje. Namjesničko vijeće donijelo je odluku da se dio tražene građe preuzme od crkvenog reda Isusovaca, Među pojedincima zaduženima za sakupljanje građe bio je i Kovačić, koji je uspio skupiti približno 2000 svezaka, često se suočavajući s izazovima prilikom dolaska do njih. Nakon toga, nastavio je s prikupljanjem građe u Požunu i Zagrebu.

Kovačić preuzima funkciju arhivista u Arhivu Ugarske Komore smještenom u budimskom dvorcu 1784. godine. Međutim, nije bio zadovoljan tom pozicijom zbog niske plaće i manjka aktivnog sudjelovanja u radu s arhivskim materijalima. Kako navodi izvor, nakon nekoliko godina, postaje svjestan da ta pozicija nije usklađena s njegovim obrazovanjem i društvenim položajem, posebno jer sve više vremena provodi u društvu znanstvenika i aristokracije.

Pod uvjerenjem da časopis može pridonijeti puno više širenju prosvjetiteljstva nego što to mogu učiniti knjige Kovačić 1786. inicira i financijski osigurava *Merkur von Ungarn*, prvijenac među časopisima koji su se bavili znanstvenom tematikom na području Ugarske.

Merkur von Ungarn ima poseban značaj jer sadrži službenu povijest prosvjetiteljstva. Osim tekstova koji su prvenstveno bili na njemačkom jeziku, časopis je publicirao i znanstvene radove na latinskom jeziku, što je Kovačiću zadavalo brojne probleme. Naime, časopis je nakon nekog vremena ukinut. Razlog tomu je vrlo malen broj čitatelja koji su bili zainteresirani za teme koje je časopis obrađivao. Daljnjoj distribuciji časopisa nije doprinijelo ni to što su među pretplatnicima bili neki od državnih dužnosnika.

Usljed promjene na vlasti, do koje dolazi 1790. godine, kada Leopold II. preuzima vlast nakon smrti cara Josipa, dolazi do promjena u odnosima Kovačića s nekim od dotadašnjih prijatelja. Naime Kovačić za razliku od nekih staje u obranu feudalizma, latinskog jezika i osobe Svetog Stjepana. U toj situaciji razvija se organizirano djelovanje grupe plemića kojoj su se pridružili i Kovačić i Škrlec. Ta skupina plemića bila je pobornik kako rekonstrukcije tradicionalnog posredništva vlastelinstva, tako i latinskog jezika kao primarnog u službenoj komunikaciji. Uz to, vrlo su važnim smatrali ravnopravnost svih zemalja koje su bile dio Krune svetog Stjepana.

Kovačićev društveni krug bio je snažno obilježen osobama koje su bili visoki državni dužnosnici, crkvene ličnosti i aristokrati, iako je bilo nekoliko iznimaka, kao što su Ignjat

Martinović²⁸ i József Hajnocy.²⁹ Tokom ovog razdoblja Kovačić je vrlo blisko prijateljevao s barunom Fridrichom Freiherr von Trenkom, koji je bio svjetski poznati avanturist, časnik i pisac.

Na kraju desetljeća Kovačić dolazi do većeg ugleda u društvu zahvaljujući svojim znanstvenim radovima. Kao ugledni povjesničar, on je svoju znanstvenu poziciju doživljavao kao ulogu kraljevskog povjesničara, čiji je zadatak bio istraživati i braniti "prava kralja i nacije". Veći ugled na poslovnom planu donosio je i veću odgovornost na odluke o privatnom životu. Sukladno tome, trebalo je Kovačiću pronaći dostojnu suprugu. Izbor je tada pao na Ivanu Baptistu, mladu djevojku plemićkog podrijetla. Detalji udvaranja izneseni su u Kovačićevom djelu *Vita Ioannae Baptistae Hajossy*. U braku Ivana i Kovačić dobivaju sina, kojem dodjeljuju ime Nikola u čast Kovačićevom bliskom prijatelju Škrlecu. Nakon Škrlecove smrti, 1799. godine, Kovačić gubi mentorsku figuru u svom znanstvenom radu. Naime, preko Škrleca je Kovačić planirao posjetiti arhive Hrvatske.

Kovačićeveva supruga Ivana, koja je već duže vrijeme bolovala, preminula je na proljeće 1800. godine dok se on nalazio na službenom putu u Beču. Ubrzo se oženio drugi put. Drugi brak potrajao je vrlo kratko i njegov kraj pokazao se dosta nepovoljan za Kovačićev ugled.

Životno ostvarenje Kovačića kojemu se nadao i na kojemu je godinama radio bila je diplomatsko-literarna ekspedicija na kojoj mu se pridružio njegov 12-godišnji sin Josip Nikola. Od 1810. do 1815. otac i sin Kovačić su obavljali diplomatsko-znanstvenu ekspediciju u Ugarskoj, gdje su istraživali zemaljske arhive. Tijekom ove ekspedicije, Kovačići su boravili u Hrvatskoj od 1812. do 1815. godine, pri čemu je sin ostao dulje vrijeme, dok je otac putovao s prekidima.³⁰ Tijekom boravka u Hrvatskoj Kovačić se prvi put susreće sa zagrebačkim biskupom Maksimilijanom Vrhovcem koji se veoma zanimao za njegov rad.³¹

²⁸ Ugarski znanstvenik i revolucionar; Martinović, Ignjat. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 31. 10. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39189>

²⁹ Hajnóczy József je bio pravnik, jedan od vođa mađarskih jakobinaca; Pristupljeno: 16.11.2023 <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/h-75B54/hajnocy-jozsef-75BAD/?list=eyJxdWVyeSI6ICJsYWw6a292aWNzIGNzYWxcdTAwZTFkIn0>

³⁰ Filipović, I. (1966). Martin Juraj i Josip Nikola Kovačić u Hrvatskoj. *Arhivski vjesnik*, 9 (1), 273-284. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/131060>

³¹ Hrg, M. (1967). Sređivanje biskupskog arhiva u Zagrebu godine 1815. *Arhivski vjesnik*, 10 (1), 167-184. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/131044>

Nažalost, za veliki dio sakupljene građe otac i sin Kovačić nisu nikada dobili odgovarajuću novčanu isplatu, a nagrada imanja im je uskraćena. Sakupljački trud, detaljno dokumentiranje i opširno bilježenje imena i sadržaja, kao i njihov književni rad, danas predstavljaju neprocjenjivo bogatstvo arhivskih resursa s historiografskog i pravnog gledišta, te su od velike važnosti za hrvatsku povijest.

Za kraj, osim već spomenutih suvremenika s kojima je Kovačić njegovao prijateljske odnose, zanimljivo je spomenuti i poznanstvo s braćom Grimm. Nekoliko je mogućih razloga koji su doveli do druženja Kovačića sa slavnom braćom. Kao inicijalni razlog spominju se kopije kodeksa za njemačku kulturu, koju bi braća dobila, a zatim i daljnje prikupljanje folklorne građe.

Iz svega gore navedenog možemo zaključiti kako je Martin Juraj Kovačić tokom čitavog života pokušavao održavati bliske veze s utjecajnim osobama te zadržati status uglednog člana društva, iako je na svom putu imao mnogo prepreka.

Ostali autori koji pišu o Ivani Kovačić

Slika 1: Ivana Baptista Kovačić, autor: Sámuel Czetter, 1805.

Poznato je da je Martin Juraj Kovačić više puta preuzimao ulogu mecena umjetnika, što se manifestiralo kroz njegove aktivnosti kao pokrovitelja umjetničkih djela. Posebno je značajno napomenuti da je u jednom konkretnom slučaju naručio više različitih izvedbi bakrotisaka koji prikazuju njegovu preminulu suprugu Ivanu, koje je povjerio graveru Sámuelu Czetteru.³² Osim toga, organizirao je društva ili udruženja u kojima su lokalni pjesnici, pretežno na narodnim jezicima, stvarali pjesme i literarna djela posvećena njegovoj supruzi. Zanimljivo je napomenuti da su ovi pjesnici, svaki koristeći svoj materinski jezik, stvarali takva djela na srpskom, mađarskom i slovačkom jeziku. Upravo je ovaj multikulturalni aspekt izuzetno važan jer pruža uvid u raznolikost i bogatstvo jezičnih izraza unutar tog društva. Treba istaknuti da, koliko nam je poznato, među pjesnicima iz tog budimskog okruženja nije bilo govornika iz Hrvatske u tom povijesnom razdoblju. Bez obzira na to jesu li motivi koji su poticali Kovačića na poduzimanje

³² Jedan primjerak bakrotiska njegove supruge Ivane nalazi se u Grafičkoj zbirci Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu (HDA, Inv. br. 410), dostupno u niskoj rezoluciji na stranicama arhiva; pristupljeno 27. 9. 2023. http://www.arhiv.hr/Portals/0/_DigitalniArhiv/Portreti/Portreti-K-0410.htm,

ovih pokroviteljskih aktivnosti bili tuga i očaj zbog gubitka prve supruge Ivane, želja za očuvanjem društvenog ugleda ili pak potreba da sakrije skandal oko svog drugog braka, sigurno je da je njegova uloga u promociji kulturnog mecenatstva i poticanju mladih pjesnika da pišu na narodnim jezicima dobro dokumentirana kroz svjedočenja njegovih suvremenika.

Kao prvog i najvažnijeg autora koji je pisao o Ivani, ženi Martina Jurja Kovačića, možemo spomenuti Jurja Palkoviča, slovačkog pjesnika, prevoditelja, novinara, pedagoga i profesora na Evangeličkoj visokoj školi u Bratislavi. Naime, on sam se spominje u biografiji Ivane Baptiste Kovačić: „...*virum nobilem Georgium Paukovich...*“ u kontekstu razvoja Kovačićeve veze s budućom suprugom Ivanom. To, kao i podatak da su bili povezani i aktivnom korespondencijom pismima, dovodi nas do zaključka kako su vrlo vjerojatno Kovačić i Palkovič bili bliski prijatelji. Tako 1806. Palkovič na poticaj ožalošćenog supruga Martina Jurja Kovačića piše elegiju *U sjećanje na plemenitu gospođu Ivanu Baptistu Kovačić, rođenu Hajossy, koja je umrla u Budimu 14. rujna 1800. (Na památkuurozené paní p. Johany Kristíny z Kovačić, rozené Hajóssi, zesnulé v Budíně dne 14ho září 1800)*. Rukopis je objavljen u časopisu tek nakon deset godina, 1816.³³ U isto vrijeme nastaju i drugi slovački tekstovi u čast Ivane Kovačić. Martin Ďurgala piše pjesmu pod naslovom *Sjećanje na plemenitu gospođu Ivanu Baptistu Kovačić, rođenu Hajossy (Památka vysoceurozené paní Johanny Kovačić zrozené Hajóssy)*, a Samuel Rožnay piše pjesmu *Glas nekoč plemenite Ivane Baptiste Kovačić, rođene Hajossy, njenom očajnom suprugu, gospodinu Martinu Jurju Kovačiću iz Elizija (Hlas vysoceurozené někdy paní Johanny Kovačić rozené Hajóssy k svému zkormoucenýmumanzeli pánu, panu Martinovi Jiřímu Kovačićovi, z Elysium)*.³⁴ Rukopisi sve tri gore navedene pjesme pohranjeni su u Nacionalnoj knjižnici Széchenyi u Budimpešti, u zbirci *Posmrtna uspomena na poštovanu i izuzetno uglednu gospođu Ivanu Baptistu Kovačić rođenu Hajóssy (Memoria posthuma spectabilis et ornatissimae Mulieris Joannae Bapt. Kovachich natae Hajóssy...)*. Cijela zbirka sadrži više od 70 pjesama posvećenih Ivani Baptisti Kovačić, koje su nastale u razdoblju od četiri godine (1806.-1810.). Većina pjesama u zbirci napisana je na mađarskom jeziku (40). Velik broj pjesama (20) napisan je na latinskom jeziku, dok je ostatak pjesama napisan na njemačkom, slovačkom, francuskom, rumunjskom ili engleskom jeziku. Osim navedenih pjesama na različitim jezicima, zbirka također sadrži i dvije pjesme napisane iz drugih prigoda te jedan prozni tekst sućuti koji je napisao svećenik iz Szereda, Ivaninog rodna

³³ Braxatoris, M. (2019) „Palkovič's Epicedium in the Manuscript Collection in Memory of Joanna Baptista Kovachich (1776 – 1800)“ . *Scientific Journal of Regional Culture in Slovakia*, 2 (3), 52.

³⁴ Isto, str. 53.

mjesta. István Horvát koji je bio istaknuti povjesničar i Kovačićev prijatelj autor je naslovne stranice. Kao inspiraciju za nju koristio se bakrorezom njemačkog umjetnika Friedricha Johna. Životopis pokojne Ivane Baptiste Kovačić, koji je dio zbirke, zauzima 16 stranica te je pisan latinskim jezikom. Osim toga, u zbirci se mogu pronaći i poetski tekstovi, duže i kraće pjesme, pisma koja je autor slao Kovačiću te dva nacrtta posveta od koji je jedan namijenjen ženskoj publici, a drugi Kovačiću.³⁵ Nitko od pjesnika nije bio osobno upoznat s preminulom. Informacije o Ivani crpili su iz njezinog portreta (bakroreza) i latinske biografije koju im je poslao Martin Juraj. Bakrorez je bio temeljen na slikama danskog umjetnika Jana Jakuba Stundera, a izradio ga je mađarski bakrorezač Sámuel Czetter, iako je njemački bakrorezač Friedrich John napravio kasnije i konkurentski bakrorez.³⁶

Kada govorimo o sadržaju, iz latinskog prijevoda Palkovićeve pjesme možemo iščitati elemente koji se spominju u biografiji. Naravno, birane riječi su, budući da se radi o pjesmi, dodatno romantizirane i prilagođene. Tako Palkovič Ivanine vrline koje su kao kraljevske povezuje s vrlinama Gracija (*...virtutes hae sicut Regina dignos aspectus Te venustis Gratiis iunxerant mihi videtur...*). Osim toga, spominje i Kovačićevu želju da pjesnici pišu o njoj kako bi živjela vječno barem u pjesmama (*...volens ut venerabile nomen Tuum cantu omnis Poetae floreat...*). Drugi pjesnik, Martin Đurgala, u svojoj pjesmi osim vidljivog slavljenja pokojnice motiviranog iz Kovačićeve biografije, navodi i njihovog sina i spominje kakva je bila majka. Također, tješi Kovačića riječima kako mu je od Ivane ostalo najvrjednije, njihov potomak, Josip Nikola. Samuel Rožnay pak cijelu pjesmu piše iz pozicije pokojne Ivane. Oblikovao ju je kao poruku utjehe koju voljena supruga, to jest Ivanina duša, kao lirski subjekt, piše ožalošćenom suprugu i pokušava ga utješiti spominjući ljepotu radosnih dana kada je bila živa te ga podsjeća da mu je ostao njihov sin.

Može se zaključiti kako su svi pjesnici, iako s glavnim motivom utjehe Martinu Jurju Kovačiću, pristupili temi na svoj način, pokušavajući što više doprijeti do onoga kakva je Ivana bila i kolika je bila njena važnost u Kovačićevom životu.

³⁵ Isto, str. 54.

³⁶ Isto, str. 56.

Slika 2: Ivana Baptista Kovačić, autor: Friedrich John

Uporaba latinskog jezika kod slovačkih autora u drugoj polovici 18. stoljeća i prvoj polovici 19. stoljeća

Budući da je Martin Juraj Kovačić rođen na području Slovačke u 18. stoljeću te da je bio povjesničar, zanimljiv je pregled nekoliko ostalih slovačkih autora koji su u tom razdoblju pisali na latinskom jeziku (osim Palkoviča, Rožnaya i Ďurgale) i tematika njihovih djela. U vrijeme slovačkog preporoda (1780.-1848.) najvažnije slovačko djelo napisano na latinskom jeziku bila je knjiga *Historia gentis Slavae – De regno regibusque Slavorum atque cum prisca civilis et ecclesiastici, tum huius aevi statu gentis Slavae* svećenika Jurja Papáneka. U djelu je s jedne strane iskazivao dokaze o autohtonosti Slovaka, dok je s druge strane isticao želju za slovačko-mađarskom suradnjom u stvaranju zajedničke i ravnopravne ugarske države. Jurje Sklenár je pak u svom djelu *Vetustissimus Magnae Moraviae situs et primus in eam Hungarorum ingressus et incursus* pokušavao dokazati kako Mađari nikada nisu uz pomoć oružja osvojili Slovačku. Zatim postoji nekoliko djela kojima je svećenik Anton Bernolák pokušavao uspostaviti slovački književni jezik (*Dissertatio philologico-critica de litteris Slavorum, Orthographia, Grammatica slavica, Etymologia vocum slavicarum*). Nadalje, kao iznimno bitno djelo za slovačku književnost spominje se *Conspectus reipublicae litterariae in Hungaria*, u kojemu su navedeni mnogi podaci o piscima slovačkog podrijetla. Autor ovog djela je Pavel Valaský. O geografskim temama pisao je Ladislav Bartholomaides, dok je Ján Čaplovič napisao 24 spisa o etnografskim, gospodarskim, crkvenim i povijesnim temama.³⁷ Ono što čini zanimljivim ovaj kratak pregled slovačkih autora koji su pisali na latinskom jeziku je to da se biografija koju je napisao Martin Juraj Kovačić o pokojnoj ženi čini još neobičnija i neočekivana za to razdoblje. Naime svi ovi autori su kao i Kovačić Slovaci te su stvarali u približno isto vrijeme. Iako ostala Kovačićeve djela obrađuju povijesna, pravna i diplomatska pitanja, zanimljivo je kako je jedan autor kao Kovačić, koji je bio ugledan i zanimala ga je tematika povijesti, domoljublja i pravnih pitanja odlučio napisati takvo djelo prožeto emocijama te uz pomoć njega poticati druge autore da pišu o istoj tematici.

³⁷ Karpatsky, D. (1976). Latinitet u Slovačkoj. *Latina et Graeca*, 1 (7), 79-80. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/143604>

Hrvatski latinisti u 18. stoljeću

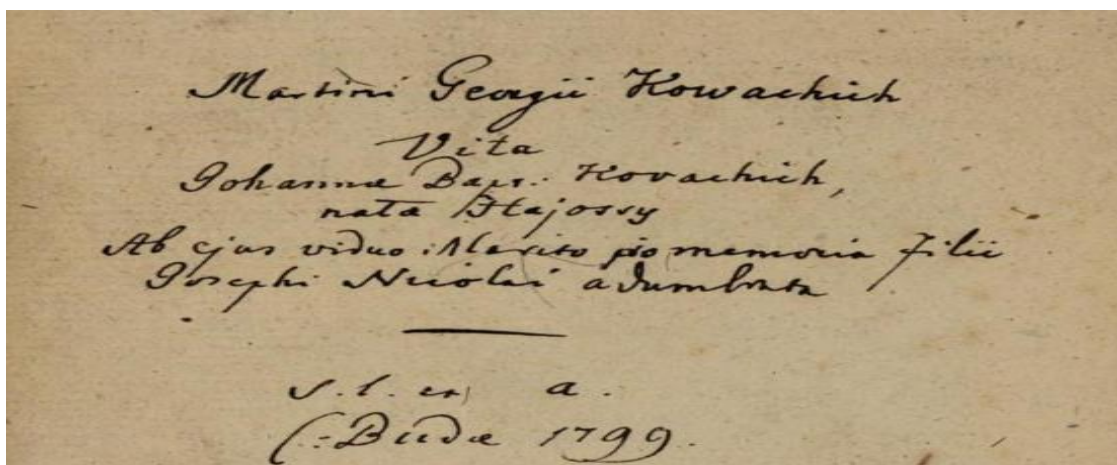
Iako je Martin Juraj Kovačić rođen na području Slovačke i, kao što je ranije spomenuto, nije bio upoznat s hrvatskim jezikom, ipak se jednim dijelom može smatrati Hrvatom. Naime, kako je ranije spomenuto, bio je potomak Hrvata koji su pobjegli pred turskim osvajanjima. Uzimajući to u obzir, poželjno je napraviti i kratki pregled Hrvata koji su pisali na latinskom u 18. stoljeću. U većini europskih zemalja s povijesti antičke tradicije, latinski jezik je tijekom 18. stoljeća postupno gubio svoju prisutnost u književnosti kako bi ustupio mjesto nacionalnim jezicima. No, na našem području, na jugu i sjeveru Hrvatske, latinski jezik i dalje se koristio kao sredstvo za stvaranje književnih djela. U 18. stoljeću hrvatski pisci koji su pisali na latinskom jeziku iznjedrili su mnogo književnih i znanstvenih djela, a ta bogata stvaralačka aktivnost je toliko opsežna da je izazovno nabrojiti sve. Stoga će se istaknuti najvažnija. Dubrovčanin Rajmund Kunić piše većinom ljubavne i satiričke epigrame, te prevodi djela s grčkog. Ignjat Đurđević pisao je zbirke religioznog sadržaja, ali isto tako i biografije poznatih Dubrovčana *Vitae illustrium Rhacusinorum*. Đurđevićev rad utjecao je na autora Saru Crijevića koji je u rukopisu ostavio prozno djelo *Bibliotheca Ragusina, in qua Ragusini scriptores eorumque gesta et scripta recensentur*, opsežno djelo u 4 knjige s 435 biografija. Na sjeveru Hrvatske pak nailazimo na autore Matiju Petra Katančića, koji je najcjenjeniji zbog svog znanstvenog rada na latinskom jeziku. Zatim, Baltazar Adam Krčelić piše djelo *De regnis Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae notitiae praeliminares*, u kojem je iznesen pregled hrvatske povijesti od najranijih početaka do 1606. godine. Spominju se još i dubrovački znanstvenik Ruđer Bošković te Benedikt Stay sa svojim filozofskim djelima.³⁸ Ono što se može primijetiti, nakon ovog uistinu sažetog pregleda hrvatskih latinista 18. stoljeća, jest da oni za razliku od slovačkih autora pišu i poneke biografije. Dakako većina tih biografija rezervirana je za ugledne muškarce, te samim time ponovno stavlja Kovačićevo djelo na posebno mjesto.

³⁸ Gortan, V. (1978). Hrvatski latinisti u XVIII stoljeću. *Dani Hvarškoga kazališta*, 5 (1), 5-13. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/102026>

Analiza teksta

Godina 1799. pripada važnom razdoblju u europskoj povijesti, obilježenom utjecajem Francuske revolucije, Napoleonovim osvajanjima i promjenama u geopolitičkom okruženju kontinenta. U isto vrijeme, u Slovačkoj, koja je bila rodna zemlja Martina Jurja Kovačića, odvijao se narodni preporod. Tijekom tog razdoblja Kovačić piše biografiju svoje preminule supruge Ivane Kovačić pod naslovom *Vita Ioannae Bapt. Kovachich natae Hajóssy*. Biografija nastaje u Budimu, važnom europskom kulturnom centru u 18. i 19. stoljeću. Tiskani tekst biografije na 16 strana nalazi se u zbirci pod naslovom *Memoria posthuma spectabilis et ornatissimae Mulieris Joannae Bapt. Kovachich natae Hajóssy*.

Na početku zbirke nalazi se natpis koji naglašava da se radi o životopisu Ivane Kovačić koji je namijenjen Josipu Nikoli, kao uspomena na njegovu prerano preminulu majku. Riječi bilješke nepoznatog knjižničara ostavljene su u rukopisu na početnoj stranici, „... *ab eius viduo marito pro memoria filii Josephi Nicolai adumbrata*.“

Slika 3: Naknadno dodan natpis na tiskanom primjerku iz Austrijske narodne knjižnice kojem nedostaje originalna naslovnica

Što se tiče kratkog sadržaja teksta mogu se doznati sljedeći podatci. Ivana je rođena u ljeto 1776. godine u obitelji Hajóssy. 21 godinu kasnije udala se za Martina Jurja Kovačića, uglednog člana društva koji je tada imao 52 godine. Ivana i Martin se prije braka nisu poznavali, osim putem pisama u kojima su posrednici bili Kovačićevi prijatelji. Kada joj je Kovačić u jednom od tih pisama predložio brak, Ivana se zaputila u Budim gdje se dogodio njihov prvi susret uživo. U jednom trenutku je Kovačić posumnjao u mogućnost ostvarenja braka zbog prevelike

razlike u godinama, ali Ivanina sigurnost u odluku da se uda za njega ja bila snažnija. Također, ostvarenju braka je pridonio i blagoslov Ivanina oca. Ubrzo je održano vjenčanje, nakon kojega Ivana preuzima svu brigu nad domaćinstvom. U kratkom braku dobili su sina Josipa Nikolu te kćer koja je ubrzo nakon rođenja preminula. Ubrzo nakon smrti kćeri, Ivana se razboljela i preminula u dobi od samo 24 godine. Kako navodi njen suprug, Ivana je ostavljala snažan dojam na sve. Naime, osim što je bila brižna supruga i majka bila je i poželjan član društva. Osim toga iznosi se i informacija kako je Ivana bila veoma obrazovana i tečno je govorila nekoliko jezika.

Tematski bi se biografija mogla podijeliti na pet dijelova. Prvi dio govori o Ivaninu podrijetlu i obiteljskim vezama, drugi dio osvrće se na razdoblje udvaranja Martina Jurja mladoj Ivani, treći dio posvećen je pripremi vjenčanja kao i samom vjenčanju i slavlju, četvrti dio donosi crtice o bračnom životu i njihovu potomstvu, dok je peti dio posvećen psihičkom, fizičkom i emocionalnom opisu Ivane. Ipak, prethodno navedeni dijelovi se vrlo često isprepliću.

Kao motivi koji su potaknuli Kovačića na pisanje ove biografije može se, osim same ljubavi prema ženi i želji da vječno živi u njegovim zapisima, kao i nade da će je se njihov sin tako lakše prisjećati, iščitati i autorova nostalgija za vremenima kada mu je profesionalni kao i privatni život bio na vrhuncu. Naime, iz njegove biografije može se doznati kako nakon smrti supruge Ivane i nekoliko njemu bliskih i bitnih prijatelja u životu zapravo sve kreće nizbrdo. Brak s drugom suprugom završava razvodom, dugo iščekivana ekspedicija sa sinom Nikolom ostaje nenagrađena. Kroz cijeli tekst može se primijetiti kako autor s ponosom ističe sve vrline ali i divan fizički izgled žene koja je odabrala njega, „starca“ od 52 godine. Emotivni sloj se nazire cijelo vrijeme tokom čitanja biografije. Kako tekst odmiče, tako na vidjelo izlaze razna emocionalna stanja pisca. Od ponosa s kojim na početku priča o Ivani, zatim uzbuđenja zbog skorog upoznavanja koje je pomiješano sa strahom zbog razlike u godinama, radosti nakon što mu je postala supruga i majka djece do tuge i melankolije nakon njene smrti. No, ponovno se na kraju biografije vraća na ponos kad zapravo shvaća kakva je 'velika' žena njegova Ivana bila njemu. Tome dakako pridonose veoma detaljni opisi, koji nam pokazuju Kovačićevu istinsku očaranost svime što je Ivana bila. Iscrpan fizički opis, koji čitatelju nudi mogućnost da zamisli Ivanin fizički izgled savršeno nadopunjen sa psihološkom, emocionalnom, moralnom, socijalnom i govornom karakterizacijom preminule. Naposljetku, zanimljivo je kako se iz teksta, iako je biografija pisana u trećem licu – naime autor i kad spominje sebe, to čini tako kao da govori o nekoj trećoj osobi – može iščitati poprilična emocija.

Govoreći o stilskim obilježjima biografije, na prvi pogled na sam tekst rečenice djeluju poput Ciceronovih ili pak Krležinih.³⁹ Premda je jezik, to jest, vokabular koji autor koristi u konačnici dosta jednostavan, sama duljina rečenica je problematična i često ovaj tekst čini zahtjevnim za razumijevanje. Kada se govori o grafijskim i ortografskim osobinama teksta, možemo spomenuti kako se nekoliko puta u tekstu pojavljuju opće imenice pisane velikim slovom (npr. *Geometriam, Sorores, Viro*). Navedene riječi nisu kroz cijeli tekst pisane velikim slovom, tako da je vrlo vjerojatno došlo do pogreške prilikom prepisivanja teksta. Isto tako u tekstu je vidljivo izmjenjivanje grafema *u* i *v* (npr. *vt, nouerant, inuoluta...*), *m* i *n* (npr. *nunquam, duntaxtat...*)

Kovačićeva biografija pruža dubok uvid u intimni i emotivni svijet autora, istovremeno oslikavajući život i vlastitu povijest tog vremena. Ovaj tekst također predstavlja dragocjen izvor za proučavanje socijalnih odnosa toga doba. Osim toga, biografija Ivane Kovačić je postala važan izvor za druge autore i pjesnike onog vremena, te kao biografija 'anonimne obične žene' zauzima važan dio književnosti na latinskom jeziku.

³⁹ „Krležijanske rečenice“ su veoma dugačke i komplicirane rečenice po kakvima je bio poznat hrvatski autor Miroslav Krleža.

Primjena u nastavi

Kao i u mnogim drugim tekstovima na latinskom jeziku, tako nam i ova biografija donosi niz mogućnosti za primjenu u današnjoj nastavi. Nažalost, latinski jezik je sam po sebi vrlo nepopularan među učenicima tako da ga se često iz tog razloga zanemaruje bez da mu se pruži šansa. Većina primjena tekstova na latinskom jeziku često se ograničava samo na nastavu klasičnih jezika bez mogućnosti, zbog uvrježenog mišljenja kako je dosadan, težak i 'mrtav', proboja na druge školske predmete. Prijevodom ove biografije otvara se mali niz mogućnosti za primjenu ovog teksta u nastavi. Prvo je dakako primjena na nastavi latinskog jezika. Kao što je ranije u radu spomenuto, tekst obiluje dugačkim rečenicama koje su logično, budući da je riječ o biografiji pokojne osobe, pisane većinom u prošlom vremenu. Kao takav tekst bi bio idealan za dvije stvari. Prvo, mogao bi poslužiti kao vježba za prošla vremena u indikativu i konjunktivu, a kao drugo, tekst bi mogao poslužiti za prijevodne vježbe. Isto tako, tekst bi se mogao primijeniti i na sat u srednjoj školi kao i na sat na fakultetskoj razini. U srednjoj školi učenicima bi bili ponuđeni dijelovi teksta koji bi sadržavali rečenice s indikativima i konjunktivima te bi na njima učenici pod vodstvom profesora vježbali gramatiku. Istovremeno, tekst bi se prevodio te bi se time vježbala i ta tehnika. Osim na satu latinskog jezika, prijevod ove biografije bio bi vrlo koristan i učenicima na satu likovne kulture. Budući da je opis koji nam Kovačić nudi vrlo detaljan, učenici bi bez problema mogli raditi portrete pokojnice. Kao korak dalje, prijevod biografije bi se mogao ponuditi čak i studentima kiparstva za izradu skulpture pokojnice. Nadalje predmet na kojemu bi se ovaj tekst mogao upotrijebiti je dakako povijest. Na primjer, učenici bi mogli saznati nešto o načinu udvaranja u ono vrijeme ali i o svadbenim običajima. Naposljetku, tekst se uvijek može iskoristiti na satovima hrvatskog jezika. Mogao bi se napraviti projektni dan pod naslovom *Žene u očima pisaca*. Učenicima bi bili dostupni razni tekstovi s opisima žena (npr. Petrarkina Laura, Ibsenova Nora, Kozarčeva Tena... i Kovačićeva Ivana) koje bi mogli uspoređivati s obzirom na vrijeme i mjesto nastanka, piščevo podrijetlo.

Zaključno, iako je ovaj tekst samo jedan u nizu biografskih tekstova, njegova vrijednost je itekako velika. Kao što je gore navedeno, primjene su mu mnoge i vrlo je koristan primjerak teksta koji može biti izvor podataka za učenje i izučavanje u mnogim obrazovnim područjima.

Zaključak

Na kraju ovog rada može se donijeti zaključak kako latinski jezik skriva brojne još neotkrivene autore i tekstove, kao što je biografija Ivane Baptiste Kovačić Martina Jurja Kovačića, iz kojih se mogu izvući razni dijelovi i primijeniti na nastavi kako latinskog jezika tako i ostalih predmeta.

Prijevod

(izvorni tekst:

https://www.google.hr/books/edition/Vita_Joannae_Bapt_Kovachich_natae_Hajoss/lwLAAA-AcAAJ?hl=hr&gbpv=1&pg=PP5&printsec=frontcover)

ŽIVOT IVANE BAPTISTE KOVAČIĆ ROĐENE HAJOSSY

Ispričan od njenog muža udovca za sjećanje sinu Josipu Nikoli u nekoliko redaka

Ivana Baptista Kovačić rođena je 24. lipnja 1776. godine u Seređu, u onom dijelu koji je dio Nitranske županije. Na taj je dan kasnije slavila svoj rođendan, ali i imendan. Njen otac je bio Pavao Hajossy i majka Ana Gombossy, oboje iz plemenitih obitelji, povezanih sa slavnim obiteljima Brunsvik, Gaffor, Gosztonyi, Litassy, Mráz, Szalóky, Tessényi, Várasdy, Bory i drugima kroz bliske krvne veze. Otac joj je bio računovođa na imanju grofovske obitelji Eszterhazy, u svoje vrijeme u tim krajevima poznat pod nadimkom Kostobolja. Uvijek su ga nosili u nosiljci, i njegova ga kći nikada nije vidjela da stoji na nogama ili da korača. Ipak, bio je čovjek veoma radosna i vedra duha. Iako je bio bez osjeta u obje noge i u groznim bolovima, ipak je na kraju svoga života, godine 1797., okupio oko sebe kćer i zeta i malo dana prije smrti koja je uslijedila u srpnju, radosna lica pjevao veselu pjesmu. Ivanina majka, koja je umrla dvije godine prije, bila je toliko pretiła da je vrlo teško hodala i da nije mogla sjediti osim oslonjena na trbuh.

Ivana je imala dva polubrata, koji su imali istu majku ali različitog oca. Ignacije, koji je s vremenom postao bilježnik u Torontalskoj županiji, imao je suprugu rođenu u obitelji Spechiana i s njom djecu. Drugi brat se zvao Josip Kalasancije, a posvetio se području geometrije, no, kojeg li šoka, preminuo je na početku svog mladenačkog života, prije roditelja. Imala je isto toliko sestara. Josipu, stariju, koja se udala za udovca, uglednog Josipa Zamardyja iz Zamarocza, i zatim sretnim porodom rodila kćeri Anu i Florianu. U dobi od nepunih 25 godina preminula je, prije majke, izbacujući krv. Druga sestra, mlađa Ana, nakon smrti oca, dvije je godine provela kod sestre u Budimu kao neudana djevojka. Udala se za Ignacija Endrodija, carskim rezom rodila blizance kćer Josipu i sina Ignacija i prije nogo što je napunila 25 godina, slijedila je svoje sestre i prije sina i supruga otišla u vječnost. Vrijedno je spomena da su tri

sestre, kao tri blagodati, bile iznimno bogate vrlinama, kao i izvanrednom ljepotom osobnosti i izgleda. S obzirom na dobrotu svoga karaktera, bile su omiljene svima. Udale su se za muškarce zrele dobi i svaka od njih je rodila dvoje djece, različitog spola, te su prije nego što su napunile 25 godina života preminule, svaka na drugom mjestu i od različite vrste bolesti.

Ivana je od najranije dobi bila puna života i do svojih posljednjih dana isticala se nepromjenjivom plemenitošću. Pored kućnog odgoja, stekla je u najboljim kućama, dijelom u Požunu, dijelom u Trnavi svu kulturu dostojnu ženskog roda. Nakon smrti majke, u osamnaestoj godini života preuzela je odgovornost za poprilični opseg kućnog gospodarstva i uspješno ga vodila dvije godine, sve dok se u Budim 2. veljače 1797. nije vratila Suzana, kako se kaže, družica Ivana Molnara, pisara u uredu za sol, te obližnjem župniku Mihaelu Tormi iz Szentivána (Svetog Ivana), koji je bio djevojčin ispovjednik, 4. veljače predala pismo u kojem je Martin Juraj Kovačić iz Šenkvice, arhivar Ugarske kraljevske dvorske komore, po savjetu prijatelja Ignacija Torme, brata spomenutog župnika, zatražio njezinu ruku. Župnik je pozvao djevojku k sebi 6. veljače i otkrio joj tajnu koja je bila poznata samo njemu i Molnarovoj ženi (koja mu je to pak dan prije, 5. veljače, unaprijed povjerila). Ivana ga je zamolila da sljedećeg dana, 7. veljače, dođe k njima na ručak te da sve to isto, zajedno s pismom, prenese njezinu ocu, bez čijeg znanja i volje ne bi ni mogla ni htjela donijeti tako važnu odluku u bilo kojem smjeru. Mudar čovjek, kako bi mogao tajno razgovarati s ocem, zauzeo je sat vremena za ručak i nakon što je iznio prijedlog, pokazao je ocu pismo u kojem je prosac iskreno i detaljno opisao osobnost, dob, karakter i svoj trenutni položaj, čak i ne skrivajući činjenice koje bi mogle zaplašiti djevojku. Izložio je cijeli plan udvaranja i zaruka, kao i svoju obvezu prema djevojci u svakom slučaju, ali joj je ipak ostavio punu slobodu da, nakon što je sve vidjela kod njega, odluči ostati ili otići. Uobičajeno je da sam prosac najprije sâm u svoje ime zaručnicu, koja kasnije treba slijediti muža, prvo zaprosi, što se činilo posebno nužnim ovom prilikom jer se još nisu međusobno upoznali. No muškarac, kojem nije uvijek bilo moguće odstupiti sa dužnosti, želio je isprobati što bi mu se moglo dogoditi nasumičnim izborom bez prethodnog poznavanja i svidanja, i radije je želio zadržati mogućnost putovanja sa ženom u povoljnije vrijeme. Ovaj čin pristojnosti prema dostojanstvu djevojke mnogo puta je opravdavao u pismu, budući da je Molnarica još u Budimu primijetila da će iz toga proizaći značajne poteškoće, za koje je ipak svojim povratkom u Sered sama vrlo mnogo pridonijela da budu uklonjene, te je

stoga stvar privremeno ostala obavijena velikom tajnovitošću. Sama stvar muškarcu je bila apsurdna namjera da uzme za ženu onu koju nikada prije nije vidio.

Otac je, nakon ponovnog čitanja i pažljivog razmatranja pisma, izjavio da ostavlja potpunu slobodu i odluku svojoj kćeri te da ona, prema njegovu mišljenju, ako ne odluči drugačije, može sa sigurnošću vjerovati muškarcu koji je tako iskreno sve opisao o sebi, a ako mu želi dati svoju ruku, da će im oboma s radošću udijeliti očinski blagoslov. Uvjeren u njezinu izvrsnu narav i u iskrenost prosca, kao i zrelu mudrost koja je zračila iz pisma, otac se nadao da će brak biti sretan. Kada su i župnik i Molnarica, koji su oboje osobno poznavali prosca, potvrdili da također imaju ista očekivanja, djevojka, iako se nalazila pred teškim razmišljanjem zbog nepoznatog prosca, okrenula se prema njima i kao da nema nikakvih većih prepreka samo pitala kakvu boju kose ima budući zaručnik. Budući da nijedno od njih nije bilo spremno na to, nisu znali brzo odgovoriti na pitanje, pa je otac je u šali dodao da u pismu svakako priznaje da ima sijedu kosu, na što je djevojka zaključila da mu je kosa crna i izrazila svoje zadovoljstvo i spremnost za putovanje u Budim ako joj bude odobrena zaštitnička pratiteljica djevičanske časti umjesto majke, za što se dobrovoljno ponudila Molnarova žena unatoč oštroj zimi i činjenici da je nekoliko dana prije toga prevalila isti put. Zatim je među upućenima u tajnu dogovoreno da se mjesto i svrha putovanja prikriju izlikom da odlazi na put kako bi posjetila prijatelje tijekom vinskog festivala, kako se ne bi ništa javno otkrivalo prije nego što se događaj ostvari i kako se ako djevojka ne bi uspjela sklopiti brak ne bi dao povod za ogovaranje. Nije bilo nikakvih priprema koje bi potaknule sumnju u vjenčanje. Tražilo se samo od mjesnog župnika, čuvajući istu tajnu, otpusno pismo. Određena je nedjelja, 12. veljače, kao dan polaska. Naime, sam udvarač je pažljivo preporučio taj oprez u svome pismu, kako bi se osigurala sva zaštita za čast djevojke protiv zavisti i kako bi se uklonile prepreke za skoro vjenčanje. Od tada je Ivana vedrijeg izraza lica pripremala nužne stvari za putovanje i željno iščekivala dogovoreni dan. Župnik Mihael Torma i Ivan Molnar dogovorenog su dana 7. veljače putem javnog glasnika prethodno poslali pismo prosca u Budim. Kada je došao dan 14. veljače, prosac se u vrijeme u koje je izračunom trajanja, udaljenosti i načina putovanja pretpostavio da će mladenka doći uputio malo prije 17 sati u javnu gostionicu Kod Fortune, gdje je očekivao da će se iskrcati, i kada je tamo ugledao kočijaša i po vanjskom izgledu prepoznao iz kojeg je kraja došao, pitao ga je koga je doveo. Shvatio je da su se dovezle dvije djevojke iz obližnjeg Trnave i da se njihova prtljaga nosi iz kočije u sobu. Tada je požurio za kočijašem, koji je uzeo sanduk s kočije na rame i išao se popeti i, kada su se otvorila vrata, primijetio da je tamo Molnarica s djevojkom.

Ušao je bržim korakom u sobu i pozdravio, i da se ne oda, s praga objavio da će on prenijeti radosnu vijest o njihovu dolasku Kovačiću, koji djevojku nestrpljivo čeka. Opazila je lukava žena da se to događa kako djevojka ne bi u međuvremenu shvatila da je on ista ona osoba radi koje je došla, pa je započela razgovor na način da se govori o Kovačiću kao o trećoj odsutnoj osobi. Tada mu je predstavila djevojku koju je dovela sa sobom i rekla kako se, iako ju još nije imao čast upoznati, ipak nada da se sad pružila prilika za detaljnije upoznavanje i da nije bilo povoljnijeg trenutka za tako lijepu mladu damu da ovaj grad, koji joj je, bez sumnje, bio nepoznat do tada, posjeti baš za vrijeme ovih vinskih svečanosti na kojima su sve bile lijepe stvari, osobito javni bal na koji su dolazili svi finiji ljudi. Nakon toga, među više tema razgovora, Martin Kovačić je pažljivo izbjegavao spominjanje zaruka. No, na trenutke se obraćajući djevojci, na trenutke gospođi, uz prikladne i za žene laskave riječi kako je već tražila koja prilika, osvajao je djevojku svojim šarmom, a pritom se ponašao toliko suzdržljivo da djevičanska čednost nije bila ni zbog jedne dvosmislene riječi narušena, već je radije pokazao poštovanje koje je obavezno prema nježnom spolu i koje priliči muškarcu već u podmakloj dobi. Tako je djevojka, još uvijek nesvjesna pravog značenja ljepote ove scene, bivala nježno očarana dok su joj se osjetila odvrćala od kretanja na putu i surovosti krute zime. Tada je udvarač, iskoristivši okolnosti djevojčinih godina i dostojanstva, vremena vinskih svečanosti i javnog gostinjskog, počeo poticati dame da napuste gostinjac koji bi mogao izazivati sumnju, da zajedno s njim odu ka Kovačiću, prijatelju gospođe, koji ju je željno čeka sve pripremvši, da osiguraju da im se prtljaga prenese tamo, da povedu sa sobom plemića Jurja Paukovića, koji ih je pratio iako nije znao kamo ili iz kojeg razloga putuju, te da samo vozača, koji će biti upoznat s njihovim novim boravištem, ostave u gostinjcju u blizini konja i kola.

Uzevši u obzir ovaj prijedlog, potkrijepljen razlozima prikladnima da uvjere spol zauzet oko svoje časti i ljepote, gospođa je, zaista, uz pristanak djevojke, a djevojka uz pristanak nje, koja joj je na ovom putovanju bila u ulozi majke i koja je bolje poznavala ovo mjesto, odlučila razborito. Nakon konačnih upornih uvjeravanja, uputili su se ka Kovačiću a da ih je on sam i vodio. Tamo su naposljetku žene nježnije primljene i pozdravljene, a djevojka je uz puno radosti shvatila da su gospodar i prosac jedan te isti čovjek, koji se dosad pretvarao da je netko drugi, a sada se otvoreno hvalio što je primio zaručnicu iz Fortunina naručja (jer je to bilo ime gostionice). K tome je ljubazno prigovarala mužu što je tako dugo držao njezina očekivanja u neizvjesnosti. Ivana se ove scene kasnije često iznova prisjećala s novim zadovoljstvom, priznajući da joj se nekom vrstom unutarnjeg osjećaja još onda u gostionici bila pojavila sumnja da on već tada u njoj vidi osobu koju želi uzeti za ženu (jer nikad prije 5. veljače, kako je

prethodno spomenuto, ni on nije vidio djevojku, niti je djevojka vidjela njega, niti je čula bilo što o njemu), ali da se nije usudila vjerovati, nego je radije mislila da je prijatelj gospođe, koji ju je očito obožavao (jer i sama je bila izvanredne osobnosti i izgleda) i radi koje je nedavno poduzeto putovanje tako lako i usprkos nepovoljnom vremenu htio ponoviti. Od ovog časa bila je privržena svom mužu tako da bi teško podnosila njegovu odsutnost iz kuće čak i na kratko vrijeme, a Molnarica bi imala posla da smiri njenu brigu. Tri dana i dvije noći su prošle, i treći dan a da muškarac nije spomenuo zaruke ili sklapanje braka, a što je pažljivije promatrao djevojku, to se u njemu uvijek rađala veća zabrinutost da ne bi živahnu i ljupku djevojku sa svoje 52 godine učinio nesretnom te je potajno osuđivao svoju nepromišljenu lakoću s kojom joj se obvezao za sve moguće situacije i želio da se ona radije povuče. Veća je nevolja brinula Molnaricu, da ne bi morala odvesti djevojku natrag neobavljena posla, i uzalud joj je predbacivala toliku privrženost muškarcu kojega sada prvi put vidi, a koji tako dugo ne započinje s njima sada kada su tu razgovor o onome što je želio dok je bio odsutan. Kada su mu to rekli ukućani i sama njegova sestra, u zgodan je čas, blagim riječima, upitao Ivanu je li ozbiljno razmišljala o udaji za njega, je li pronašla sve što je očekivala, ili bi se radije željela vratiti ocu preuzevši putne troškove i svoje dužnosti. Ona je odgovorila da ništa ne želi manje nego vratiti se ocu i da ne postoje dužnosti koje bi joj bile važnije od muža u kojem nalazi sve što joj donosi sreću; da ozbiljno i iskreno žudi za brakom s njim i odlučno zaključila kako ni da on sam odustane od svoje namjere nakon što ju je vidio, ne bi mogla više prestati misliti na njega. Zatim ju je počeo suočavati s poteškoćama i preuveličavati sve što bi joj moglo smetati, ali nije sumnjao da bi je time mogao odvratiti od braka s njim. Ona pak, kada je jasno shvatila da je njena osobnost, za koju je do sada vjerovala da je nesimpatična, zapravo muškarcu privlačna, ali stvara strah, nježno se smješkajući poricala je da kod njega postoji nešto zbog čega bi promijenila mišljenje. Dao joj je tako vremena da razmotri svaki pojedini detalj, i ostavio je njezinu promišljanju. Uvečer 16. dana veljače, koji je bio četvrtak, Kovačić ih je obje odveo na javni ples, ali su se obje povukle oko ponoći jer su imale važnije obaveze. Kada se veselo raspoložen vratio kući, ponovno ju je pitao je li već dovoljno razmotrila stvar, za što se odlučila i želi li još te noći ozbiljno razmisliti pa mu iznijeti odluku sljedećeg jutra. Ona je odgovorila da joj nije potrebno dodatno vrijeme za razmišljanje, da je već ozbiljno razmotrila sve prije i ponovno, da se čvrsto drži svoje namjere, da ga više ne želi napustiti i da sada sve ovisi jedino o njegovoj volji.

Tada je muškarac opet spomenuo svoju dob i usporedio je s njezinom mladošću, računajući da je ostalo još malo vremena u kojem može biti muž i suprug, te joj je predočio da će joj kao

mladoj ženi u najboljim godinama stari i umorni muž biti ako ne na mržnju, a ono barem na teret, te da bi mogle proizaći neugodne posljedice za njih oboje. Djevojka ga je ozbiljno promatrala, pa se najvedrije nasmijala, rekla da shvaća da su sva ta preuveličavanja namjerna, ali istovremeno, očiju punih nježnosti, oslonjena na njegovo rame, izjavila da se nada kako će u njemu, koji je zaista u dobroj zdravstvenoj kondiciji, dovoljno dugo imati dobrog muža, a ako ipak uskoro više ne bude mogao odgovarati bračnim dužnostima, da će u njemu (položila je tada ruku na njegovo srce) imati oca, ne na nižem mjestu; neka se ne boji njezine mlade dobi jer se ni ona sama ne boji njegove starosti, nego neka bude siguran, osim toga, da je ona bez ikakvih fizičkih mana i da mu sve to govori iskreno.

Nakon što je to čuo, muškarac je nježno uzbuđen djevojci postavio tri pitanja: želi li se iskreno udati za njega, je li u tome postojana, hoće li mu dati ruku. Nakon što je dobio potvrdne odgovore, poljubio je nježno pruženu desnu ruku i pritisnuo je uz svoje srce. I ona je učinila to isto. Pozvali su gospođu Molnar, njegovu sestru i uglednog gospodina iz pratnje te je objavio: Ivana je njegova zaručnica, on će biti njen muž, a u prvu sljedeću nedjelju, na dan Gospodnji, zakonito će se vjenčati u crkvi, dok će se u međuvremenu obaviti potrebne pripreme. Ostatak noći je bio miran, ali s malo sna. Sljedećeg dana mladenka je sa svojom pratiteljicom preuzela brigu oko vjenčanice; naime mladoženja je prethodno u pismu upozorio da ju se ne priprema unaprijed jer se inače u gradovima može brzo nabaviti uobičajena oprema. Mladoženja se pak brinuo za sve ono što bi trebalo biti pripremljeno za dan vjenčanja, i obavijestio je prijatelje o mjestu, danu i satu, ako žele uveličati te svečanosti svojom prisutnošću.

Sljedećeg dana, stajali su tamo kao kumovi, isti oni koji su to bili i na krštenju, a kći već upisana pod muževim prezimenom, obavijestila je oca o svemu.

U nedjelju, 19. veljače, oboje su bili pripremljeni po obredu svoje vjeroispovijesti, ispovjedeni i pričješćeni euharistijskim sakramentom. Nakon posljednje mise, prije prvog sata popodneva, u župnoj crkvi Zaštite Budima, pred glavnim oltarom, javno, pred očima mnoštva puka i plemića, bili su ujedinjeni i sakramentom braka. Kada su oboje s velikom ozbiljnošću i postojanošću izrekli međusobne zavjete, prisutni su se, stojeći blizu, divili predivnom izgledu mlade, koja se brzo okrenula prema zaručniku svojom rijetkom ljupkošću jasno vidljivom na licu, i s umjerenim glasom uzviknuli "Živjeli!", na što je mladenka odmah, okrenuvši se prema njima, zahvalila pristojnim naklonom, a mladoženja je potom, ponovivši isti čin, poznanicima koji su mu stajali blizu a zbog poodmakle dobi još su živjeli kao neženje rekao poniznijim tonom: "Evo! Dao sam vam primjer", na što su odgovorili: „Slijedit ćemo". Zatim, u pratnji plemenitog društva gostiju, među kojima su u ime svojih slavni obitelji bili i dvojica mladića,

grofovi Teleky, Georg Rajcsany, i drugi, više od dvadesetoro ljudi, sa starijom ženicom u svojim devedesetima, krenulo se pješice do obližnje gostinjske kuće supružnika. Uskoro nakon toga, sjeli su za stol; gozba se odužila, a tada se slučajno dogodilo da je pored njihove kuće prolazio sprovod jedne jednako mlade i lijepe supruge. Mnogi ondje prisutni shvatili su to kao loš predznak, što se uskoro nažalost i potvrdilo. Navečer su nevjestu odveli na javni ples, jer je već bila nedjelja šezdesetnice.⁴⁰ Ondje su oči svih bile uprte u nju, a svi su joj se obraćali s ljubaznim naklonima, pozdravima i razgovorima, kako se obično prema mladim nevjestama i iskazuje veća nježnost. Nakon što je izvela ples po svim pravilima, ona se svojom skromnošću, ali i veselom ljupkošću, duboko uvukla u srca svih, stekla njihovo poštovanje, divljenje i naklonost, što je zatim nastojala sačuvati kroz sveobuhvatan način života pune čestitosti. Sljedećeg dana preuzela je upravljanje kućom koje joj je povjereno i dugo je zadržala bliske odnose s članovima obitelji koje je stekla.

U lipnju su, putem brzih i ponovljenih vijesti saznali da je punac, otac mladenke, pretrpio moždani udar i da se čini da mu se smrt približila, te da bi silno želio susresti kćer i zeta, kojeg dosad još nije vidio. Stoga su otišli u Seredin i došli k ocu koji je još uvijek bio pri zdravoj svijesti i tim više pokazivao radost što ih vidi kada je po jasnim znakovima shvatio da se njegova kći raduje sreći braka i već nosi plod bračne ljubavi u utrobi, te da mu je u ovom još kratkom trenutku života Bog darovao Josipa Egipćanina u zetu, čijem je vodstvu prepustio sebe i svoju djecu i koji je želio s njima živjeti. Zet je odmah pod upravom mlađe kćeri tako uspješno doveo u red disciplinu velikog broja slugu i kućnu ekonomiju, da su svi bili zadivljeni što čovjek koji nije bio upoznat sa seoskim životom tako dobro sve primjećuje, a radnici su bili uvjereni da im je njegov budan duh stalno za petama.

Nakon što je prošlo nekoliko tjedana, otac obitelji umro je mirnom smrću, a njegove kćeri su tugovale za njim s pobožnom žalošću, oslanjajući se i jedna i druga na ramena ovoga muža, ali ih je on, usprkos vlastitoj dubokoj potresenosti, učvrstio u povjerenju izražavajući ipak muževnu snagu duha i obećavajući im da će im ubuduće on biti poput oca. Nakon sprovoda, koji je obavljen s jednakom štedljivošću i dostojanstvom, i nakon što je cijelo imanje, zbog udaljenosti nezgodno za upravljanje, preneseno na gospodara za dogovorenu cijenu, a nasljedne obveze izmirene kroz godišnji prihod, sva su opterećenja, iako su bila znatna, tako riješena da su svi bili zadovoljni i da se cjelokupna ostavinska masa očuvala netaknuta. Ovi događaji odigrali su se u Seredu tijekom dva ljetna mjeseca kada se poljoprivredni radovi najviše

⁴⁰ (U katoličkoj liturgijskoj godini, osma nedjelja (tj. šezdeseta — minus jedan — dan) prije Uskrsa (i druga prije korizme)

intenziviraju. Krajem kolovoza kćeri Ivana i Ana napustile su svoje rodno mjesto koje više nikada neće posjetiti. Ivanin muž prvo ih je odveo u Beč, u kojem nikada prije nisu bile, a zatim ih je poslao u Budim: Ivanu u pratnji vrlo uglednog gospodina Stjepana Beldyja de Uzona, a Anu dan poslije u pratnji Sabe Tokolya, dvorskog tajnika i kraljevskog savjetnika. Sretno su stigle kući, a uskoro je za njima došao i Ivanin muž.

Kako bi za sebe i za nasljednika osigurao uspomenu na Ivanin lik u slučaju da se nešto loše dogodi tijekom poroda – a bila je trudna u najboljim godinama i cvijetu ljepote – pažljivi suprug pobrinuo se da bude izvanredno naslikana i angažirao Ivana Stundera Danca, tada veoma poznatog slikara u Pešti, s kojim je već prije njegovao prijateljstvo. On je sve njene crte lica precizno dočarao, ali se prema sudu žena činilo da nikako nije dosegnuo njenu prirodnu ljepotu. Zbog toga je slika dugo ostala kod njega da je promišlja i popravlja, i tek nakon Ivanine smrti suprug ju je dobio u izvornom stanju i odmah zatim dao Samuelu Czetteru da izradi bakrorez.

15. veljače 1798. bio je drugi dan nakon godišnjice Ivanina prvog dolaska u Budim i trenutka kada je vidjela zaručnika i četvrti dan prije nego što se navršila godina braka. Tog dana petnaest minuta nakon trećeg sata poslije podne lako i sretno je rodila svoje prvo muško dijete, živo i potpuno zdravo. Istoga dana dijete je kršteno, a u ime i umjesto kuma, vrhovnog kardinala i primasa Ugarske, Josipa Batthyána, podigao ga je Nikola Rauscher, njegov tajnik, te je svetom kupelji očišćeno od ljage istočnoga grijeha u župnoj crkvi, te je istom prigodom dobio ime Josip Nikola.

Iste godine u prosincu, Ana, Ivanina sestra, ukrašena svim darovima tijela i uma, i vrijedna svake bračne sreće, koja je do tada živjela s njom nakon očeve smrti, udala se za Ignacija Endrodyja iz Temišvara, muškarca već zrelog za ženidbu. No kad još nije bila prošla treća godina braka, slijedeći sestru, prerano je izgubila život ostavivši dvoje djece i supruga; on je s tolikom tugom pratio njezin gubitak da se razbolio od neizlječive bolesti i uskoro otišao za njom.

Ivana je 25. ožujka 1799. godine popodne sretno ponovno rodila, i to kćer. Kumovi su bili Karlo Bikessy, savjetnik kraljevske dvorske komore i njegova supruga Agneta. Kći je svetim krštenjem primljena u zajednicu vjernika i dobila je ime Ana Marija Agneta. Bila je mirna beba, kao i prethodna, dojila se majčinih mlijekom šest mjeseci, ali je na kraju oboljela od tuberkuloze i preminula 11. studenog iste godine, na imendan svog oca. Majka je već počela osjećati slabost u tijelu i mučio ju je kašalj, ali nije izgubila svoju živahnost i vedrinu duha. Konačno, zbog smanjenog apetita i na nagovor muža, protiv svoje volje i bez njega u svibnju

1800. godine otputovala je u Beč radi oporavka, ali se uskoro vratila jer joj je bilo teško biti odvojena od supruga. 1. lipnja ju je obuzela slaba groznica, što je potresenom mužu nakon što je konzultirao liječnike bila potvrda da je neizbježna smrtna presuda. Kako ta vijest ne bi prouzročila tjeskobu još mladoj ženi, koja je stalno priželjkivala sretan ishod, dobro raspoložena kao da ne osjeća ništa loše, zdušno se pretvarao i pažljivo upozoravao sve koji su joj pristupali da nipošto ne spominju ništa negativno. Iako se uskoro proširila glasina, ona sama nije ni pomišljala na blizinu smrtne opasnosti. Naprotiv, javno je izjavljivala da joj ne nedostaje ništa osim fizičke snage pa da izađe van među ljude, aktivno je i brižno planirala budućnost kućanstva i sretan bračni život, premda je često i prije toga i sada osjećala zabrinutost da joj 25. godina života ne bude fatalna kao njezinoj sestri.

Suprug krajnje iznemogao od boli i suosjećanja sa ženom, trpio je dane i noći u tihoj patnji, pokušavajući prikazivati vedro lice koliko god je mogao, tako da je supruga vjerovala da je iskreno zaokupljen njezinim ozdravljenjem, a nije primijetila da očajava nad njezinim životom.

Uzalud su bili svi pokušaji koje su liječnici prepisivali više kako bi umanjili opasnost nego kako bi uklonili bolest koja je u mladosti neizlječiva. U međuvremenu, kako bi spriječio da žena premine neokrijepljena sakramentom, suprug je iskoristio priliku proslave rođenja preslavne Djevice i nagovorio suprugu da primi sakramente dobrovoljno. Ispostavilo se da je ova odluka bila pravovremena, kao što je pokazao razvoj događaja. Naime, budući da je duh supruge i dalje bio vedar, a tijelo nije toliko propadalo, te je bolesnica samo nekoliko dana prije zapjevala tužnu pjesmu o usamljenosti dok je muž sjedio pored nje, niti on niti sam liječnik nisu mislili da je smrt tako blizu. Međutim, 14. rujna iste godine, nakon tri ujutro, dala je pozvati muža iz susjedne sobe i od njega zatražila malo desertnog vina iz Tokaja kao unutarjni oblog, jer se osjećala hladnije nego obično, a nakon što ga je popila, zamolila ga je da ju toplo pokrije, a zatim da joj obriše hladan znoj. Dok joj je pažljivo brisao lice, našalio se govoreći kako je zaboravio koliko su žene osjetljive kada je u pitanju njega lica, i nakon što je obavio ovu posljednju dužnost, naredila mu je da se vrati na spavanje. Međutim, prije nego što je prošla četvrtina sata, brzi koraci budne sluškinje odjeknuše, a ona objavi da je gospođa u agoniji. Suprug je žurnim korakom pristupio supruzi, zazivajući svoju Ivanu, jedva je još jednu minutu gledao njezine plave oči otvorene, i uskoro ih je ugledao zatvorene, zauvijek. Sljedećeg dana predvečer, u prisutnosti mnoštva ljudi održan je pogreb, a njega je do groba pratio sin koji još nije navršio tri godine. Tako je ovaj rijetki ures ženskog roda, poput tek otvorene ruže brzo uvenuio!

Ivana je bila vitka, visoka oko 160 cm, ne puno više od nekoliko centimetara niža od supruga, s bujnijim tijelom ali u skladu s visinom. U prvoj godini braka, kada je gotovo polovicu vremena bila trudna, težila je oko 68 kilograma, samo deset kilograma manje od supruga, a da nije izgledala debelo. Dijelovi tijela su joj bili toliko skladni da nisu bili previše izbočeni niti preblago spuštene, niti su imali ikakvih deformacija ili prirodnih mana. Noge i ruke su joj se lijepo uklopile. Prsa, koja su se više uzdizala, radije je pokrivala da bi se izbjegla provokacija nego da ih je pokazivala. Imala je široka i vodoravna ramena, gladak vrat, nježno udvostručenu bradu, pristojno sklopljena usta. Crvene usne su izgledale kao da predočuju provalu ružu, zubi su bili ravni i bijeli poput bisera, obrazi nisu bili preobli niti spljošteni, ali su bili puni rumenila, nos je bio ravne linije usmjeren prema čelu, lagano uzdignut u sredini, nosnice pristojno prikrivene, nisu bile izbočene na strane. Oči nisu bile niti izbočene niti uvučene, sjajile su oko svijetle pupile bijelom bojom, crne obrve su se uzdizale u luk, sljepoočnice su bile ravne, zategnute, čelo otvoreno, visoko, napeto, lice više izduženo nego okruglo, potpuno lijepo, s najčišćom purpurnom kožom koja je blago pocrvenjela na najmanji znak emotivne uzbuđenosti, a dražest njenog lica nikada nije bila obilježena kiselošću, gorčinom ili tjeskobom, već je uvijek zračila stalnom vedrinom. Duga kosa više je naginjala prema kestenjastoj boji nego crnoj. Ivana je nosila određenu vrstu svečane dostojanstvenosti koja je bila ublažena urođenim veseljem, a uočljiva snaga svih udova činila joj je figuru bujnom. Pored toga, izgled se činio ne toliko ukrašen, već više oplemenjen odabirom pažljivo izabrane odjeće prema biranom ukusu. Koraci su joj bili pravilno odmjereni, hod je bio svečan ali bez pretjerivanja, pokreti nijednog dijela tijela nisu izlazili iz sklada s drugima, pogled joj je bio veseo, čist i živahan, glas harmoničan, uravnotežen i vrlo ugodan za slušanje, dah nije bio težak od ikakvog neugodnog mirisa, jezik nije bio lijep nego umjeren i brz, ali bez ikakve naglosti; niti u tijelu, niti u pokretima nije bilo ničega što bi čak i Moma potaknulo na kritiku.⁴¹

Nju koju je priroda u ovom teatru ljudskog života učinila najukrašenijim mamcem za oči i zadovoljstvom za srce, pažljivi odgoj je dodatno usavršio. Mađarski, njemački i slavenski jezik je njegovala s jednakom vještinom i spremnošću, a latinski je govorila koliko je bilo potrebno i primjereno spolu, te je većinu tih jezika također i pisala. Ženske sjedeće poslove u kojima se služi iglama (osim onima koje se nazivaju trgovačkima) imala je malom prstu, poznavala je sve

⁴¹ U grčkoj mitologiji bio je personifikacija satire i poruge.

kućanske poslove i vješto ih obavljala; gotovo je svakim dijelom svog domaćinstva brižno upravljala kod kuće i izvan nje. U plesovima je iskazivala vrhunac svake pravilnosti i dostojanstva; u društvu je bez krutosti, posve prirodno, izražavala sve što je na ures plemenitom sloju, kako u riječima, tako i u gestama. Same šale oblačila je u veselu jednostavnost kako ne bi izgledale neprimjereno. U svemu je bila plemenita i rijetko bi odala bilo što bi moglo biti smatrano običnim. Budući da se duboko grozila tuđih komentara i sitnih ogovaranja, kada bi takve stvari bile iznesene pred njom, tako iskreno i otvoreno se crvenjela da nije bilo potrebe za dodatnim riječima kako bi se s njima obračunala. Kad bi se vjera, moral ili čednost pretvorili u šalu, često bi samo jednim treptajem oka, pokazujući više dostojanstvo nego prigovor, učinkovitije od najelokventnije kritike stala na kraj i najnepristojnijim razgovorima.

Njena duševna kvaliteta nije bila ništa manje izvanredna od njenih tjelesnih darova. Djeвица je bila tako moralna da je bilo dovoljno malo otvorenije aludirati na stvari koje su se suprotstavljale prirodnom dostojanstvu, pa da bi se udaljila u duhu. Imala je vrlo živahan um, ali je uspjela tako kontrolirati svoje strasti da se nisu lako pokazivale na van. Nikada ju se nije moglo čuti kako površno razgovara o bilo kojoj stvari dostojnoj poštovanja; religiju nije manje častila nego što ju je cijenila. Bilo joj je strano nanijeti ili uzvratiti nepravdu, svađati se ili se bilo o čemu prepirati, bila je spremna oprostiti uvredu, neopterećena taštinom, zadovoljna svojim dostojanstvom, najzagriženija pristaša prirodne jednostavnosti, otvorenog i iskrenog srca, potpuno nesposobna za bilo kakve spletke, nikada ne prekoračujući granice umjerenosti.

Kada se činilo da neka okolnost, kao što se događa, potpiruje oluje u kući, ona ih je vješto otklanjala, a one koje bi naglo buknule nije hranila ni tvrdoglavom upornošću ni popustljivošću, nikada ne dopuštajući jeziku da ima veću vlast. Tvrdila je da bi trebale postojati dvije osobe koje se nadmeću riječima, ali da ne želi imati ulogu nijedne od njih niti biti primorana na to. Kao da se potpuno pouzdala u svoju bezgrešnu dušu, s tolikom je vedrinom podnosila tu bolest da, prije nego što bi teže stvari izbile na površinu, ubrzo bi sve smirila i često umetnula jedan jedini smirujući uzdah, koji je bio spreman za svaku priliku, koristeći oštru duhovitost latinskog jezika, da prekine bez surovosti. Naime, koristila se latinskim jezikom u tim slučajevima kad nije željela da je sluge razumiju.

Imajući slobodu da sve čini po svom nahođenju, da se muž ne naljuti ako bi nesmotreno učinila nešto što nije bilo u skladu s njegovom voljom, suptilno mu je skretala pažnju na latinsku poslovicu o ženskoj slabosti, govoreći: "*Što žena želi, jako želi, a što ne želi, jako ne želi.*" Od samih početaka braka čvrsto se držala svoga muža, da se činilo kao da je odgojena s njim od najranijeg djetinjstva, a toliko je snažno žudjela za njim kad je bio odsutan da bi se samo u

njegovoj blizini mogla smiriti. Češće se dogodilo da bi, kada bi se suprug vratio i pitao ju čime je otjerala dosadu u njegovoj odsutnosti, odgovarala da nije mogla ništa raditi, već je brojala sate do njegova povratka, a ipak ne bi dopustila da taj spomen njezine tjeskobe oduzme mužu njegovo vrijeme, već bi se, kad se on vratio, posvetila njemu.

Kada bi je onda nagovarao da s njim izađe van u šetnju radi promjene okoline zbog duševnog stanja, često bi se opirala, tvrdeći da tada posebno uživa u sreći kad su kod kuće zajedno, daleko od mnoštva, da radije sjedi uz njega dok on radi, kako bi ublažila zamor razmišljanja i potakla upornost u radu. I ta ljubav je bila tako uporna da je samu djecu voljela manje nego supruga. Iako nije patila od mladenačkih privlačnosti niti ljubomore, ipak je povremeno priznavala, što je potpuno skrivala u njegovoj prisutnosti, da joj je bilo teško kada bi se nježno ponašao prema drugim ženama. Kad je njen suprug na početku braka izjavio da ona može s muškarcima neokaljane časti slobodno izlaziti, kako ne bi izazvao sumnju u iskrenu odanost prema mladoj ženi s tolikom razlikom u godinama, odgovorila je: da joj nije potrebno društvo drugih osim muževih prijatelja, a njih je potom poštovala s tolikim dostojanstvom da su i oni nju iznimno cijenili.

Nikada, međutim, nije pružala ni najsitniju priliku da je povezuju sa sumnjivim društvom muškaraca. Dok su druge žene hvalile svoj položaj, bogatstvo ili druge privilegije svojih muževa, ona se patetično ponosila imenom svojeg supruga, jer je postigao ugled svojom moralnom čistoćom i obrazovanjem. Pokazala je najidealniji primjer brige o kućanstvu. Ništa nije bilo što nije bilo pospremljeno na svom mjestu ili označeno, što nije gotovo svakodnevno pregledavala da vidi u kakvom je stanju; ništa što je nabavljeno ili potrošeno nije prošlo bez njezine pažnje. Sve je bilo čisto, a ako bi nešto steklo neku manu, bilo bi popravljeno i uredno postavljeno za buduću upotrebu, ništa jeftino, prljavo ili olako odbačeno nije bilo dopušteno. Obveze u obitelji su bile jasno definirane, a vrijeme za obaveze bilo je raspoređeno na način koji je ona kontrolirala s jednakom ljubaznošću i ozbiljnošću, dajući svjetlo svojim primjerom, savjetima i pomoću. Njezin način života i odijevanja bili su u skladu s mogućnostima, odražavali su umjerenost i ukus, više nego suvišnost i raznolikost.

Izuzetno je vodila računa da ne troši više nego što je nužno i nije nepotrebno kupovala ono što je mogla pripremiti kod kuće. Odbijala je svaku vrstu igre jer je prezirala gubitak vremena i novca, te nije prepuštala ništa što je inače bilo njezino volji sudbine, smatrajući to velikom ludosti i govoreći ili da će usud odrediti čije će biti ono što ona sada posjeduje ili da se trošenje vremena otkupljuje trošenjem sposobnosti. Kada je bila pritisnuta da iz društvenih razloga posjećuje javna mjesta, tvrdila je da ima obilje kućnih zadovoljstava kojima bi hranila oči i

dušu, i da ne želi poticati tuđe pohlepe ili zavist svojim viđenjem te smanjivati svoju domaću sreću usporedbom s vanjskim svijetom.

Smatrala je da je dovoljno obdarena svojim ženskim izgledom i nikada nije pokazivala želju za ukrasima, kakve je nedavna upotreba kod drugih žena uvela u modu. Međutim, kad bi se njezin suprug često unaprijed i bez njezina znanja pobrinuo za ono što je željela, ona bi se javno ponosila njegovom blagošću i trudom, brigom za nju i biranim ukusom, držeći takve darove upravo iz tog razloga u visokoj cijeni. Bilo da je kod kuće bio netko poznat ili nepoznat pa bi je vidio ili da se sama kad je izlazila susretala s drugima ili imala s drugima kakvog posla, bila je tako iskrena prema svima da je neutralizirala svaku zavist i duboko se svima uvukla u srce te stekla takvu reputaciju da su i muškarci i žene jednoglasno i bez konkurencije dodjeljivali prvo mjesto njoj. I ne samo oni koji su nekad s njom razgovarali, već i oni koji su je samo izdaleka vidjeli, žalili su njezin prerani kraj i čuvali uspomenu na nju, koja je zaslužila dulji život, ne samo suzama nego i dostojanstvenim riječima i biranim pohvalama. Najjasnije se to očitovalo kada je i šest godina nakon njezine smrti njezina slika bila izrađena u bakrorezu, te je marom supruge iznesena na vidjelo i obnovila sjećanje na nju, koje su svi s posebnom tugom željeli počastiti i koje su slavili različitim pjesmama najtalentiranijih autora, napisanima na različitim jezicima.

Literatura:

Banski stol. 2021. *Hrvatska enciklopedija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5753>, pristupljeno 18. 11. 2023.

Braxatoris, Martin. 2019. Palkovič's Epicedium in the Manuscript Collection in Memory of Joanna Baptista Kovachich (1776 – 1800). *Scientific Journal of Regional Culture in Slovakia* 2/3. 51-88.

https://www.academia.edu/41963372/Palkovi%C4%8D_s_Epicedium_in_the_Manuscript_Collection_in_Memory_of_Joanna_Baptista_Kovachich_1776_1800, pristupljeno kolovoz 2023.

Dikasterij. 2021. *Hrvatska enciklopedija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15142>, pristupljeno 31. 10. 2023.

Filipović, Ivica. 1966. Martin Juraj i Josip Nikola Kovačić u Hrvatskoj. *Arhivski vjesnik* 9 /1. 273-284. <https://hrcak.srce.hr/131060>, pristupljeno kolovoz 2023

Gortan, Veljko. 1978. Hrvatski latinisti u XVIII stoljeću. *Dani Hvarškoga kazališta* 5 / 1. 5-13. <https://hrcak.srce.hr/102026>, pristupljeno kolovoz 2023.

Hrg, M. (1967). Sređivanje biskupskog arhiva u Zagrebu godine 1815. *Arhivski vjesnik* 10 /1. 167-184. <https://hrcak.srce.hr/131044>, pristupljeno kolovoz 2023.

Jozefinizam. 2021. *Hrvatska enciklopedija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb.. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29401>, pristupljeno 30.10. 2023.

Kameralistika. 2021. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30086>, pristupljeno 31. 10. 2023.

Karpatsky, Dušan. 1976. Latinitet u Slovačkoj. *Latina et Graeca* 1/7. 67-83. <https://hrcak.srce.hr/143604>, pristupljeno studeni, 2023.

Kazinczy, Ferenc. 2021. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31037>, pristupljeno 31. 10. 2023.

Kolinović-Šenkvički, Gabrijel. 2021. *Hrvatska enciklopedija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32425>, pristupljeno 15. 11. 2023.

Kovačić Šenkvički, Josip Nikola. 2023. Hrvatski biografski leksikon. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <https://bl.lzmk.hr/clanak/10608>, pristupljeno 30. 10. 2023.

Kovačić, Martin Juraj. 2021. *Hrvatska enciklopedija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33529>, pristupljeno 9. 8. 2023.

Kučerová, Kvetoslava. 1973. Naseljavanje hrvatskih seljaka u Slovačkoj i njihov socijalni položaj. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*. 5 /1. 113-126. <https://hrcak.srce.hr/57242>, pristupljeno listopad, 2023.

Ledić, Stipe. 2018. *Josip Keresturi – Javno djelovanje i politička misao*. Doktorski rad. Sveučilište u Zagrebu. Hrvatski studiji. Zagreb. 1-363. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:478854>, pristupljeno listopad, 2023.

Lukinović, Andrija. 1995. *Pavao Gregorijanec*. Ur. Mirošević, F; Zagrebački biskupi i nadbiskupi. Školska knjiga. Zagreb.

Martinović, Ignjat. 2021. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39189>, pristupljeno 31. 10. 2023.

Monumenta Germaniae Historica. 2021. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41835>, pristupljeno 30. 10. 2023.

Nikola Škrlec Lomnički 1729- 1799, svezak 2. 2000. Ur, Eugen Pusić i dr. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti- Hrvatski državni arhiv- Filozofski fakultet. Zagreb.

Pijaristi. 2021. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48189>, pristupljeno 30. 10. 2023.

Prisjednik. 2021. *Hrvatska enciklopedija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50459>, pristupljeno 18. 11. 2023.

Mužić, Ivan. 2000. *Masonstvo u Hrvata*. Laus. Split.

Rebrina, Ana. 2019. *Životni i kulturni prostori Martina Jurja Kovačića (1744-1821)*. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija. Zagreb. 1-78. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:096446,str.8>, pristupljeno lipanj-studeni, 2023.

Sonnenfels, Joseph von. 2021. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=57168>, pristupljeno 30. 10. 2023.

Széchényi, István. 2021. Hrvatska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59237>, pristupljeno 31. 10. 2023.

Škrlec Lomnički, Nikola. 2021. *Hrvatska enciklopedija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59708>, pristupljeno 20. 12. 2023.